

TÜRÜK
Uluslararası Dil, Edebiyat
ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi
2016 Yıl:4, Sayı:7
Sayfa:42-103

ISSN: 2147-8872

TÜRKÇE İLK KUR'AN ÇEVİRİLERİNİN TANIKLIĞINDA TOPONİMİ

Abdullah Kök*
Suat Ünlü**

Özet

Bu çalışmada Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinden hareketle, Kur'anda geçen mekân adlarına karşılık gelen adlandırmalar tespit edilip değerlendirilmeye çalışılacaktır. Yer adları dünden güne taşınan kültür kodları, tapu senetleri, milletlerin hafızası hükmündedir. Milletler tarihten gelen kültür kodlarını geleceğe Yer adları bilimi (toponimi) aracılığıyla taşırlar. Dünden güne gelen her ad bize tarihten bir bilgi sunar.

X. yüzyıldan itibaren kitlesel olarak İslâm kültür çevresine giren Türkler, Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinde, yeni girdikleri İslâm kültür çevresine ait adlandırmaları dillerine nasıl çevirmişlerdir? Her Arapça sözcüğe karşılık Türkçe adlar vermişler midir? Toplumların yerleşme ve kültür tarihinin aydınlatılmasında yer ve coğrafya alanlarına ait özel adlar başvuru olan önemli kaynak malzemelerdir. Toplumların içinde buldukları dinî ve kültürel çevreler ad verme geleneklerini yakından etkilemiştir. Bununla birlikte İslâm dini ile yeni bir çevreye giren Türklerin, Arapça sözcüklere verdiği karşıtlıklar tarihî metinler tanıklığında sunulmaya çalışılıp Türkçenin ifade gücü örneklerle tanıklanmaya çalışılacaktır.

Anahtar Sözcükler: Türkçe İlk Kur'an Çevirileri, Ad verme, Yer adları, Tarihî karşıtlık, Toponimi.

THE TOPONYM FROM THE TESTIMONY OF THE FIRST TURKISH QUR'AN TRANSLATIONS

Abstract

This study attempts to identify and evaluate the place names that corresponds to the place names in early Qur'an translations into Turkish. Place names, cultural codes that transcend from past into

*Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, akok9@yahoo.com

**Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Öğretim Üyesi, suatunlu@akdeniz.edu.tr

future, certificate of title comprise the collective memory of nations. Nations transcends their cultural codes into future by toponym. Each name that spans past to present, conveys valuable information about history.

How did Turks that entered into Islamic Cultural sphere in masses since 10th century, translate the namings that belonged to Islamic cultural sphere? Did they name each Arabic word in Turkish? Place and geographical namings are important references for one nations settlement and cultural history. Cultural and religious sphere that nations belong to, largely affect their naming conventions. That in mind, Turks entering into a new sphere with Islam, this study strives to exemplify the names given by Turks for their Arabic equivalents in historical texts that show the expressive power of Turkish.

Key Words: Early Qur'an Translations, Naming, Names of place, Historical equivalents, Toponym.

Giriş

İnanan insanların ilgisine mazhar olan Kur'an şü veya bu sebeple manevî bilimlerden bahsettiği gibi, tabî bilimlerden de bahsetmiş, bu iki bilim grubunu iç içe işlemiştir. Pek çok bilimle ilgili olan Coğrafya da, Kur'anın temas ettiği bilimler arasında yer alır. Çeşitli sebeplerle Kur'an yeryüzü ve gökyüzü ile ilgi Coğrafi adlara değinir

Konar/göçer hayattan yerleşik hayata geçen insanın Coğrafyayı vatan kılıp yurt edindikten sonra, yurt edindiği Vatan uğruna pek çok fedakârlıklarda bulunmuştur. Maddî ve manevî ihtiyaçlarını karşıladığı mekân, Vatan olup insan hayatında çok ayrı yer tutmuştur.

Dilciler arasında tarihî kaynaklarda bulunan ve dağınık dil yadigârları olarak görülen yer adlarına karşı duyulan ilgi günden güne gittikçe güçlenerek artmaktadır. Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinde geçen özel adların her biri Türk özel ad külliyyatının tespitinde önemli dil yadigârlarıdır.

Türklerin ilk yazılı belgelerden itibaren farklı coğrafyalardaki orijinal metinlerden tespit edilebilecek tüm Özel Adlar üzerine yapılacak tarihî karşılaştırmalı bir inceleme araştırmacıların ilgisini beklemektedir. [Kök 2004;2037]

Mekân da denilen yer, fiilin maddî ve hissi ortamın teşkil eder. Mekânlar belirli ve belirsiz mekânlar olmak üzere iki grupta incelenebilirler. Bunlardan belirli mekân, sınırları çizilmiş, zahiri hislerimizle algılanabilen oda, ev, okul, bahçe gibi yerlerdir. Belirsiz mekân ise, hudutları çizilmemiş, yalnız başına gözümüzle algılanmayan yerlerdir. Altı yön dediğimiz Ön-arka, alt-üst, sağ-sol ile, yan, orta, ara, hiza gibi mekanlara karşılık gelen kelimeler belirsiz mekanlardır. (Akpınar 2002: 92)

Yer adları bilimi (Alm. Toponymie, Fr. toponymie, İng. Toponymy), yer belirten özel adları inceleyen bilim dalıdır [VARDAR 2002:224]. Batıda yer adları bilimi "toponymie", ad bilim'in (onomastics)'in bir alt koludur. Sosyal bilimler için son derece önemli olan tabiat kültür ilişkisinin çözümlenmesinde toponimi'ye her geçen gün daha fazla ihtiyaç

duyulmaktadır. Toponimi aynı zamanda arkeoloji, tarih, folklor, coğrafya, jeoloji, botanik, antropoloji, sosyoloji, teoloji gibi diğer bilimleri de yakından ilgilendirmekte ve onlarla doğrudan ve yakın bir iliŐki içerisinde bulunmaktadır.

Dil Toponymie, Avrupa'da son yıllarda yapılan bilimsel çalıŐmalarda bağımsız bir bilim kolu haline gelmiştir. Eski tabirle "Mahall  Es mi" ve "oğrafi Lis niy t" denilen ve "Toprağın dili" diye tanımlanan bu bilim dalı, yer adlarının yapı, anlam ve k kenlerini inceler. Bu bilim dalının dağ, tepe, bel, sırt gibi yer Őekilleri  zerinde duran b l m ne "oroymy"; dere, çay, ırmak, g l gibi adları konu alan b l m ne "hydronymy" denir. Bu bilim dalı ile uęraŐanlara "toponymiste" denilmiştir. T rke'de bu bilim dalına "yer adları bilimi" denmiŐtir.[Akpınar 2002:92]

Bu dalda yapılan çalıŐmalar, b t n yer adlarının bir anlam taŐıdığını tespit etmiŐtir.  nl  ad bilimci Adolf Bach "Bir ulusun ad hazinesi, onun geçmiŐteki ve bug nk  zihinsel-ruhsal durumunun anlatımıdır" der. [Aksan, 2000:115]

Yer adları  zerinde yapılan çalıŐmalar, yalnızca dil çalıŐmaları olarak kalmamakta, toplumsal geliŐmelere de ışık tutmaktadır. Yer adları, tarih çalıŐmalarında bir kaynak olarak kullanılabilir.  nk  yer adlarının verililiŐi tesad fi değildir. Sonradan anlamla doğru orantılı olarak verilmiŐtir. Her yer adının bir tarihsel arka planı vardır. S zgelimi yer adları verilirken, kiŐi adları, adlandırılan yerin tabii durumu, o yerde yetişen bitki adları, renkler, meslekler ve savaŐlar baŐta olmak  zere o yerde meydana gelen  nemli olaylar etkili olmuŐtur. [Akpınar 2002: 92]

Çeşitli din ve k lt rlerde yer, su, dağ,, taş/kaya, ağaç k ltleri  nemli bir yer tutar.  rneğin Yahudiler Sin  Dağını, Araplar Arafat Dağını, Moğollar Burhan-Kaldun'u kutsal sayarlar. [İnan 1991:253]

Yer adları, bir yerin Coğrafi, tarih  ve genel karakterini tanıma ve tanıtmada  nemli rol oynar. Yer adları fikir aııcıdır, rastgele verilmiŐ değildir. İnan, bir taraftan kendi adını veya diğer insanlarla b t nleŐen ortak Őahsiyetini toprağa nakŐederek onun  zerindeki h kimiyetini sembolleŐtirirken, diğer taraftan da tabiatın kendi  zerindeki etkisini dile getirmekten kaçınmamıŐtır. İŐte bu etkileme ve etkilenme yaşadığı yerlere verdiği isimlerle yansımıŐtır.

a- Tabiata ve Fiziksel KoŐullara Dayanan Adlar/evreyle İlgili Olanlar

1. Çevrenin Coğrafi  zellikleri ve jeolojik yapısını yansıtan yer adları
2. Çevredeki renkleri yansıtan yer adları
- 3.Bitki  rt s , hayvanlar ve yapılar gibi çevrede bulunan varlıkları yansıtan yer adları
4. Çevrenin genel niteliklerini yansıtan yer adları

b- İnanlar ve Topluluklara Dayanan Adlar/Bireyle İlgili Olanlar

1. KiŐi adları ve unvanlar
2. Dinle ilgili olanlar
3. Meslekle ilgili olanlar

4. Akrabalıkla ilgili olanlar

İslam literatüründe yeryüzünün tavsifi anlamına gelen ‘‘Coğrafya’’ ile ilgili eserler için, ‘‘Suret’l-Arz’’, ‘‘Kat’u’l-Arz’’, ‘‘Resm’r-Rub’l’-Ma’mr’’, ‘‘Suret Ma’muri’l-Arz’’, ‘‘Resm’l-Arz’’ gibi tabirler kullanılmıştır. Bu ilme ise, ‘‘İlm’l-Mesalik ve’l Memlik’’ (Yol ve ülkeler bilimi), ‘‘İlm’l Brd (Posta bilimi) gibi adlar verilmiştir. Öteden beri Coğrafya eserlerinin riyaz ve tarihi iki yönü olmuştur. Riyaz yn yeryüzünü, semav bir cisim gibi incelemiş, tarih yn ise daha çok insanlar ve ülkeleri konu almıştır. Coğrafya İslam eserlerinde ilk olarak X. asrın ortalarında İhvn’s-Saf risalelerinde ‘‘Suret’l-Arz’’ anlamında kullanılmıştır. Kur’an, Coğrafi bilgiler içeren en güvenilir ve en eski bir metindir. [Akpınar 2002: 93]

Kur’an’da dört yüzden fazla ayette yeryüzü anlamına gelen ‘‘Arz’’ sözcüğü kullanılmıştır. Bu ayetlerde yeryüzünün Allah tarafından eksiksiz ve en güzel bir biçimde yaratıldığı, süslendiği, insanların ve tüm canlıların hizmetine sunulduğu, onlara boyun eğdirildiği vurgulanmıştır. Kur’an’a göre, diğer yaratılanlar gibi yeryüzü de boşuna ve anlamsız olarak yaratılmamıştır. Her şeyden önce tüm aksamı ile yeryüzü, Yüze Allah’ın azametini kanıtlayan açık ve büyük bir ayet, güçlü bir delildir. [Akpınar 2002: 96]

Kur’an-ı Kerimde Yer Adalarının Zikrediliş Sebepleri

1. Yerin insan hayatındaki öneminin vurgulanması,
2. Kur’anda geçen yer adlarının Allah’ın şeirinden olması,
3. Medeniyetin ilk merkezlerine dikkat çekilmesi,
4. Anlama canlılık kazandırması,
5. İbret ve model oluşturmak için merkezlerin anılması,
6. Din-tarih-medeniyet ve kültür bağlarının canlı tutulmasının istenmesi,
7. İnsan hayatındaki yerleşik hayat tutkusuna dikkat çekilmesi.

Kur’anda yer adlarının geçiş sebebi insanların gidip görebileceği, ibret alabileceği nisbette anlatılmıştır. Kur’an dnyev yer adlarından bahsettiği kadar uhrev yer adlarından da bahsetmiştir.

1. el- Ahkf (الاحقاف)

Ar. ‘‘الاحقاف’’ ‘‘Kum yığınları’’ ‘‘Hıkf’’ kelimesinin oğulu olup kum yığınları demektir. Arabistan yarımadası genelde kum yığınlarından oluştuğundan Ahkf kavramı, genel olarak tüm bölgeyi içine alabilir. Zaten Kur’an’da bölgenin sınırları belirtilmemiştir. Ancak tarihçiler ve müfessirler bölgenin yerini belirlemeye çalışmışlardır. Ahkf, Umman ile Hadramevt arasındaki kum dağları, Hz. Hd’un peygamber olarak gönderildiği ve d kavminin yaşadığı bölgedir. Arap yarımadasının güney tarafı ile, Hadramevt’in kuzeyinde bir yer olup doğusunda Umman, batısında er- Rubu’l’-Hli bulunmaktadır. [Akpınar 2002: 120-121]

T rk e ilk Kur'an  evirlerinde Ar. "    " karşılığı kullanılan s zc klerden **yalın y r** (T.); **h l  yir** (Ar.+T.); **h l  yir** (Ar.+T.); **yazı** (T.) s zc klerinden veya s zc k gruplarından.

Aynı Ar. "    " kavram Kamer suresinin 49. ayetinde T EM 73'de **t z y b n**; Anonim KT'de **yazı**; Hekimoğlu KT'de **yazı**; Manisa KT'de **yir ağa suz**; T EM 40 KT'de **yazı** s zc kleriyle karşılanmıştır

T EM 73:  g r y tm s   rdi anı raĥm t idisindin atılđay  rdi **t z y b nka** ol (4) y rindi bolup.(419r/3=068/049)

Anonim KT: (12)Eger tegmese erdi a a ni' met idisindin ya' n .... (12) atđay erd k **yazıga**, ol s g lmiŐ bolđay erdi. (102b/12=068/049)

Hekimoğlu KT:Eger bolmasa irdi anga kim ni' met yitti (5) İdisindin birađılđay irdi **yazıda**, tağı ol yirilmiŐ. (544a/5=068/049)

Manisa KT: Eger yitiŐmeseydi a a Ta rı ta'  l nu n ni' meti ki (5) tevfi d r tevbeye birağılurdı  ok **yirde ağa suz**, mel met olup buyrulmiŐ raĥmetden, ker metden. (419a/5=068/049)

T EM 40: Eger irmemiŐ-misse ana, (10) bir ni' met  alabı'sından ya' n  tevbe kab l olmak, birağıdıy-dı **yazıya**, ol mel mat olunmiŐken. (270b/9=068/049)

Kur'an: Őayet Rabbinden ona bir nimet yetiŐmemiŐ olsaydı, o mutlaka kınanmiŐ bir h lde ıssız bir yere atılacaktı.(068/049)

T rk e ilk Kur'an  evirlerinde Ar. "    " karşılığı kullanılan s zc klerden **t z y b n** (T.+F.); **yazı**(T.); **yazı**(T.); **yir ağa suz**(T.); **yazı** (T.) s zc k veya s zc k gruplarıyla  evrenin bitki  rt s  dikkate alınarak adlandırılmıştır.

3. Araf t ( رفات)

S zl kte "bilme, anlama, tanıma ve g zel koku" anlamlarına gelen Arafat kelimesi, cem' ( oğul) formunda bir kelime olup Mekke ile T if yolu  zerinde, doğu taraftan Mekke'ye 23 km uzaklıkta, doğu, g ney ve kuzey doğudan dağlarla  evrili bir b y k alanın adıdır.

Ar. " رفات" "Mekke ile T if yolu  zerinde dağlarla  evrili bir b y k alan"

T . 'araf t; 'araf t; M zdelife; Arafat tağı

Ar. " رفات" T . "Mekke ile T if yolu  zerinde dağlarla  evrili bir b y k alan";T rk e erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de 'araf t; Hekimoğlu KT'de 'Araf t; Manisa KT'de M zdelife; T EM 40 KT'de Arafat tağı s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: yoğ sil r  z  yazuğ yoğ kim til s  [24r/1] artuğluğnı idinizl rdin.  a an yansa sil r 'araf tdın.(24r/1=002/198)

Hekimoğlu KT: Yoğ turur sizing  ze (9) yazuğ kim istesengiz artuğsı nirseni İdingizdin.  ayu vağtın kim  aytsangız (29b/1) 'Araf t'dın, (29a/8=002/198)

Manisa KT: Yokdur sizün üstünüze yazuk (11) Tañrı ta‘ālānuñ fażlını keremini istemekde tācirlik eylemek bile kaçan ifāza eyleseñüz (22a) Tañrı ta‘ālāyı zıkr eyleñüz Müzdelife’ye(21b/10=002/198)

TİEM 40: (15a) Degül üzerünüze yazuk kim isteyesiz fazl Çalabunuzdan ya‘nī rızık, yā assı bezirgenlikden. Dakı kaçan kim çoklğ-ıla dönesiz Arafat tağından, (15a/1=002/198)

Kur’an: (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin lütuf ve keremini istemekte size bir günah yoktur. Arafat’tan ayrılp (sel gibi Müzdelife’ye) akın ettiğinizde, Meş’ar-i Haram’da Allah’ı zikredin.¹ Onu, size gösterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz onun yol göstermesinden önce yolunu şaşırılmışlardan idiniz.(002/198)

Türkçe ilk Kur’an çevirilerinde Ar. “عرفات” karşılığı kullanılan sözcüklerden ‘arafāt; ‘Arafāt (Ar.); Müzdelife (Ar.); Arafat tağı (Ar.+T.) sözcüklerinden veya sözcük gruplarıyla adlandırılmıştır.

4. El-Arim (الاريم)

Ar. “ ” “su seddi ”

Tü. ‘arim atlıg akın suw; erkek sıçğanning akını, yā katıg yağmurnung akını; seyli katı şarı, ulu siyl.; dereler sili

Ar. “ ” Tü. “su seddi ”;Türkçe İlk Kur’an çevirilerinde; TİEM 73’de ‘arim atlıg akın suw; Hekimoğlu KT’de erkek sıçğanning akını, yā katıg yağmurnung akını; Manisa KT’de seyli katı şarı, ulu siyl.; TİEM 40 KT’de dereler sili sözcükleriyle karşılanmıştır.

Set, baraj, büyük sel ve taşkın anlamında bir sözcük olan Arim, bir görüşe göre vadi adıdır. Kur’anda sözü edilen Arim, Sebe Devletinin eski merkezi olan Me‘rib şehri yakınındaki su seddidir.

TİEM 73: (8) yüz äwürdilär ıdtımız anlar üzä ‘arim atlıg akın suwnı tegşürdimiz anlarğa ekki ni‘ māt büstānlarıña (9) yegü açığı otluğ yılğun nārsä çäyädın az.(312r/8=034/016)

Hekimoğlu KT:Yüz ewürdiler, ıdđuk anlar üze erkek sıçğanning akını, yā katıg yağmurnung akını (5) Tağı bedel birdük anlar iki bustānlar birle iki bustānnı, meyvelig erek yıgaçlık tağı yılğunğa oħşaş yanglıg (6) tağı nirse sidrdin az. (410b/4=034/016)

Manisa KT: İ‘rāz eylediler şükürden. Gönderdük anlara seyli katı şarı-y-ıdı, ulu siylidi. (5) Tebdil eyledük anlaruñ bostānları yirine iki cennet ki anuñ yimegi acı nesne-y-ıdı, (6) adı hamtdur dağı tarfa ağacı ki yimişi yokdur dağı sidr ağacı dağı az-ıdı anda bitdidi. (307a/4=034/016)

TİEM 40: Pes yüz döndürdiler, pes viribidük anlarun üzere (8) dereler silin. Dakı degşürdük iki bostanlarına iki bostan, yimiş isleri erük ağacının ya‘nī erük ağacı yimişlü bostan, dakı ılgun, dakı nesene sidrden (9) az. (204a/7=034/016)

¹.Meş’ar-i Haram, Müzdelife’de bir yerdir. Müzdelife vakfesinin burada yapılması sünnettir.

Kur'an: Fakat onlar yüz çevirdiler. Biz de üzerlerine Arim selini gönderdik. Onların bahçelerini eki meyveli ağaçlar, acı ılgın ve biraz da sedir ağacı bulunan iki bahçeye çevirdik.(034/016)

Türkçe ilk Kur'an evirilerinde Ar. "رفات" karılıı kullanılan sözcüklerden 'arim atlı aın suw (Ar.+T.); erkek sıannın ağını, y katı yamurnung ağını (T.); seyli katı arı, ulu siyl (T.+Ar.); dereler sli (T.+Ar.) sözcük veya sözcük gruplarından meydana gelmitir.

'arim atlı aın suwnı= Ar سَيَلٌ لَعْرَمٌ "akmak, akma fiilinin vadilere isnadı olup, vadilerdeki suların akması anlamındadır, sel, akıntı. "[anga 259b]

5. el-Arz (الارض)

T. yr yir, yir, yir

Ar. "T. ";Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73'de **yr**; Hekimoğlu KT'de **yir**, Manisa KT'de **yir**, TEM 40 KT'de **yir** sözcükleriyle karılanmıtır

TEM 73: kn tarlr **yr** bu yrd adın (4) köklər ıkarlar tarıa bir idi kp rk sürgün.(192r/3=014/048)

Hekimolu KT:(8)ol kn kim terlgey **yir**, ngin yirge, taı kkler. Taı ıktılar (9) Tangrıa; bir ahr klan. (251b/8=014/048)

Manisa KT:ol gnde **yirler** tebdil olur. (8) zge yirler daı zhir olsalar, ıksalar trbelerden Tarı ta'lnn zretine isb-in, cez-y-in (9) ki birdr ahr eyleyici. (180b/7=014/048)

TEM 40: Ol gün kim derinile **yir**, ayruk yire ya'n yirn sıfatları dne, dakı gökler. (10) Dakı ıkdılar Tanrı in bir ya'n sinden, hisb-in, kahr eyleyici. (123a/9=014/048)

Kur'an:O gün yer, baka bir yere, gökler de baka göklere dntrlr ve insanlar bir ve kahhar (her eyin üzerinde yegne hkim) olan Allah'ın huzuruna çıkarlar.(014/048)

Türkçe ilk Kur'an evirilerinde Ar. "الارض" karılıı kullanılan sözcüklerden **yr/yir/yir/yir** (T.) sözcükleriyle karılanmıtır.

6. el-Arzu'l-Mukaddes (الارض المقدسة)

Kutsal ve pisliklerden arınmı yer anlamına, Beyt-i Makdis ve çevresine verilen addır Beytullah (Allah'ın evi) anlamına gelen "ily" da denmitir.

1.1.2 el-Arzu'l-Mukaddes (الارض المقدسة)

1. Ar. "الارض المقدسة" "kutsal yer"

T. artılmı yr; arı klinmi yir; muaddes yirler ki Kds ilimi; yire, aru olınmı ya'n Beyte'l mukaddes yiri

Ar. "الارض المقدسة" T. "el-Arzu'l-Mukaddes", Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73'de **artılmı yr**; Hekimoğlu KT'de **arı klinmi yir**; Manisa KT'de **muaddes yirler ki Kds ilimi; yir**, TEM 40 KT'de **aru olınmı ya'n Beyte'l mukaddes yiri** sözcükleriyle karılanmıtır.

TİEM 73: ay mäniñ boğunum kiriñlär ol artılmış yärkä kim bitidi tañrı (4) silärkä. kađranmañlar arķalarıñız üzä yangay silär ķorkuđlılar. (83r/3=005/021)

Hekimoğlu KT: Ay kavmum Kiring (2) arığ kılınmış yirge, ol kim bitidi Tangrı sizge. Taķı kaytmang (3) songlarıñız üze kim ewrölgey siz ziyān ķılğanlar (108a/1=005/021)

Manisa KT: Yāķavmüm didi. Girüñüz mukaddes yirlere ki Kudüs iklimidür. (8) Tañrı ta‘ālā yazdı süzüñ üstüñüz. Ğazālıđı farz eyledi. Mürted olup dönmeñüz arduñuza. Kāfir olmañuz, dīni dağı dünyāyı āhireti (9) ĥasāret eyleyüp ziyān eylesiz. (77a/7=005/021)

TİEM 40: “iy kavmum girün yire, aru olunmış ya‘nī Beyte‘l mukaddes yiri, yā Dımışk, yā Şām ili dükeli, ol kim (9) yazdı ya‘nī Lavha‘l mahfūz‘da Tanrı sizün-içün. Dakı girü dönmen, arkalarunuz üzere; pes dönesiz ziyānlular. (50b/8=005/021)

Kur’an: “Ey kavmim! Allah‘ın size yazdığı kutsal toprağa girin. Sakın ardınıza dönmeyin. Yoksa ziyana uğrayanlar olursunuz.”(005/021)

Türkçe ilk Kur’an çevirilerinde TİEM 73 KT ‘de artılmış yär; Hekimoğlu KT‘de arığ kılınmış yir; Manisa KT‘de mukaddes yirler ki Kudüs iklimi ; TİEM 40 KT‘de aru olunmış ya‘nī Beyte‘l-mukaddes yiri sözcükleriyle karşılanmıştır. Türkçe ilk Kur’an çevirilerinde Ar. “الأرض الموقدّة” karşılığı kullanılan sözcüklerden artılmış yär ve arığ kılınmış yir sözcükleri (T.) dir. Manisa KT‘de mukaddes yirler ki Kudüs iklimi (Ar.+T.) ve (Ar.), TİEM 40 KT‘de ise önce Türkçesi aru olunmış yir olarak verilmiş sonra kastedilen anlamı Beyte‘l-mukaddes yiri (Ar.+T) olarak karşılanmıştır.

7. Bābil (بابل)

Akkadca “Bāb” kapı “il” ise tanrı anlamına olup “Babil tanrının kapısı anlamına gelir. Orada geceleyin bir topluluğun dilleri biri birine karıştığı için bu anlama gelen “bābil” diye isimlendirdiği de söylenmiştir.

Ar. “بابل” “”

Tü. bābil yāri; Bābil atlığ yir; Bābil ķapusu; Bābil ili

Ar. “”Tü. “” ;Türkçe İlk Kur’an Çevirilerinde; TİEM 73‘de bābil yāri; Hekimoğlu KT‘de Bābil atlığ yir; Manisa KT‘de Bābil ķapusu; TİEM 40 KT‘de Bābil ili sözcükleriyle karşılanmıştır

TİEM 73: ..ögrätürlär kiřilärkä cāđuluđnı negü kim indürüldi ärsä [12v/1] ekki fāriřtä üzä bābil yāriñi hārūtķa dāmāvānd tađı da ärdi mārūtķa. (14v/2=002/102)

Hekimođlu KT:Ögretürler kiřilerge siħrni; taķı ol nirseni kim indürüldi (8) iki firiřte Bābil atlıđ yirde, Hārūt taķı Mārūt (14b/7=002/102)

Manisa KT:Giřilere siħr ögredürler. Dađı ol nesneyi ögredürler (11) ki iki melege düřdi Bābil ķapusunda adları Hārūt‘dur; Mārūt‘dur. (11a/10=002/102)

TİEM 40: Ögredürler ādımlara cāđuluđı; (10) dakı anı kim indürinildi iki firiřte üze, Bābil ilinde, Hārūt‘a daķı Mārūt‘a. (8a/9=002/102)

Kur'an: "S leyman'ın h k mranlığı hakkında Őeytanların (ve Őeytan tıynetli insanların) uydurdukları yalanların ardına d Őt ler. Oysa S leyman (b y  yaparak) k fre girmedir. Fakat Őeytanlar, insanlara sihri ve ( zellikle de) Babil'deki H r t ve M r t adlı iki meleğe ilham edilen (sihr)i  ğretmek suretiyle k fre girdiler....!(002/102)

T rk e ilk Kur'an  evirlerinde Ar. "    " karşılığı kullanılan s zc klerden **b bil y ri** (Ar.+T.); **B bil atlığ yir**(Ar.+T.); **B bil  apusu**(Ar.+T.); **B bil ili** (Ar.+T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

8. Bedir (   )

S zl kte olgun, tamam, k mil anlamına gelen, ayın en parlak ve dolgun halini ifade eder. Medine'ye 150 km. uzaklıkta Mekke'ye giden yolda bug n mamur b y k bir beldedir.

Ar. "   " "bedir "

T . b dr; Bedr; Bedr; Bedir ya' n  bir yir, Mekke-y-ile Med ne arası

Ar. "   "T . "bedir";T rk e erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de **b drd **; Hekimoğlu KT'de **Bedrde**; Manisa KT'de **Bedr g z sında**; T EM 40 KT'de **Bedir'de ya' n  bir yird r, Mekke-y-ile Med ne arasında** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: (3) tağı y r  berdi tağrı **b drd ** tağı siz za' ifl r.  or un tağrıdın bolđay kim siz Ő kr  ilđay siz.(50r/3=003/123)

Hekimoğlu KT: (7) Tağı y r  birdi sizge Tağrı **Bedrde**, tağı siz za' ifler.  or ung (8) Tağrıdın, bolđay kim siz Ő kr  ilđay-siz. (63b/7=003/123)

Manisa KT: Tağ    size nuŐret virdi Tağrı ta'  l  **Bedr g z sında** h l bu-y-ıdı ki siz arıdu uz (4) Tağrı ta'  l dan  or u uz; ola kim Ő kr eyleyesiz All h ta'  l ya. (46a/3=003/123)

T EM 40: (8) Dağı bayık arka virdi size Tağrı **Bedir'de ya' n  bir yird r, Mekke-y-ile Med ne arasında**, siz horlar-iken ya' n  az; z ra    y z on     iŐi-y-idi. Pes sakınun Tağrı'dan, anun-ı un kim siz Ő kr eyleyesiz. (30a/8=003/123)

Kur'an Andolsun, siz son derece g cs z iken Allah size Bedir'de yardım etmiŐti. O h lde Allah'a karşı gelmekten sakının ki Ő kretmiŐ olasınız.(003/123)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. "   " karşılığı kullanılan s zc klerden **b dr; Bedr; Bedr g z sı** (Ar.); **Bedir ya' n  bir yir, Mekke-y-ile Med ne arası** (Ar.+T.) s zc k veya s zc k gruplarıyla Arap adaki Őekliyle karşılanmıştır.

9. Bekke: (   )

Mekke Őehrinin  teki ismidir. Kelimenin başındaki "b " harfinin "mim" harfinin yerine geldiği s ylenmiştir.  l leri i ine  ekip aldığından, g nahları gideren kutsal Őehir olduğundan, suyu az olduğundan, dağlarından sel suları  ekilip toplandığından yahut d rt bir yandan insanları kendisine  ektiğinden, yahut da yery z n n merkezi,  z  kaymağı olduğundan Őehre bu anlamlara gelen "Mekke" k k nden Mekke denmiŐtir. Bir diğer g r Şe

göre ise ‐ıslık almak‐ anlamına gelen ‐mkâ‐dan bu isim verilmiştir. Çünkü cahiliye döneminde Araplar ıslık alarak Ka’beyi tavaf ederlerdi. [Akpınar 2002:131]

Başındaki ‐bâ‐ harfinin sözcüğün aslı olduğunu savunan görüşe göre ise, kibirlilerin boynunu kırıp zelil ettiğinden yahut tavaf nedeniyle izdiham yeri olduğundan Beke denmiştir. Çünkü ‐bkk‐ kökü yarmak, koparmak, ayırmak alçaltmak, ve kalabalıklaşmak anlamlarına gelir. [Akpınar 2002:131]

Mekke isminin harem bölgesinin adı, Beke isminin ise sadece mescidin olduğu yerin adı olduğu söylenerek iki kelime arasındaki farka dikkat çekilmiştir.

Mekke için Őehirlerin anası anlamına *mm’l-Kurâ*, insanların orada birbirlerine merhamet edişlerine bakılarak *mm- Rahm* (Rahmet anası), kalabalık olup biri birleriyle itişip kakışmalarına bakılarak *mm- Zahm* (Zahmet anası), yoldan çıkıp sapanı kırıp geçiren bir yer anlamına Bâsse yahut inkar edilenin sürüp çıkarıldığı yer anlamına *Nasse* isimleri de kullanılmıştır. Cahiliye Őiirinde Őehir için ‐*Salâh*‐ (Kurtuluş) adı da kullanılmıştır.

Ar. ‐بكه‐ ‐‐

T. **mâkkâdâ turur; Mekkede turur; Mekke iklîminde; Mekke’de**

Ar. ‐بكه‐T. ‐‐;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TİEM 73’de **mâkkâdâ turur;** Hekimoğlu KT’de **Mekkede turur;** Manisa KT’de **Mekke iklîminde;** TİEM 40 KT’de **Mekke’de** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: haķıķat zâ (9) haķık in urulėan âwnn ilki ol kim ***mâkkâdâ turur*** bârâkâtlı taķı kni yol ‘âlâmlarķa.(46r/8=003/096)

Hekimoğlu KT: (2)Haķıķat ze haķık ze ođulėan iw, ol kim ***Mekkede turur***, (bereketlig taķı kni yol ‘âlemlarģa. (60a/2=003/096)

Manisa KT:Evvel ev ki (2) yapıla gişiler-için ***Mekke iklîminde*** Ka’be’dr ki mbârekdr, hidâyetdr, ķıbledr, ‘âlemdede. (43b/1=003/096)

TİEM 40: (4) Bayık ilk ev kim konıldı âdamılar-için, oldur kim ***Mekke’de***, kutlu bereketl-y-iken; dakı toğru yol göstermek-iken âlemler için. (28b/4=003/096)

Kur’an: Őüphesiz, insanlar için kurulan ilk ibadet evi, elbette Mekke’de, âlemlere rahmet ve hidayet kaynağı olarak kurulan Kâ’be’dir.(003/096)

Türkçe İlk Kur’an evirilerinde Ar. ‐بكه‐ karşılığı kullanılan sözcüklerden **mâkkâdâ turur; Mekkede turur; Mekke iklîminde; Mekke’de** (Ar.) sözcük ya da sözcük grupları karşılığıyla bir ve aynı kurulmuştur.

10. Beled/Belde (بلد بلدة)

Kur’an’da bir surenin de adı olan Beled, sınırları belirlenmiş yer, yerleşim yeri, vatan anlamına gelen bir kelime olup pek çok Kur’an ayetinde Mekke için kullanılmıştır. Çoğulu ‐bilâd‐ ve ‐büldân‐ gelir. [Akpınar 2002: 134]

Ar. ‐بلد بلدة‐ ‐‐

T. **bu kntni; bu ilni; Mekke Őhrini; uŐbu ili ya'n Mekke**

Ar. "بلد بلد" T. " "; Türkçe erken Kur'an evirilerinde; TEM 73'de **bu kntni**; Hekimoğlu KT'de **bu ilni**; Manisa KT'de **Mekke Őhrini**; TEM 40 KT'de **uŐbu ili ya'n Mekke** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: anada ayd ibrahm yalava idim klgl **bu kntni** korŐunsuz (4) Őnardn yggl meni taşı oğlumnu bt burŐanka tapunmaŐımızdn. (191r/3=014/035)

Hekimoğlu KT: Taşı ol vaŐtn kim ayd İbrahm: "İdm! Klgl bu (4) **ilni** , amnliğ. Taşı saŐlaĐıl mini taşı oğullarmnu kim klluk klsa miz butlarĐa. (250b/3=014/035)

Manisa KT: (8) Eyitdi İbrahm: Y Rabb kl, didi bu **Mekke Őhrini** emn eyle, ırk beni (9) oğlanlarmı daŐı ' ibdet eylemkden Őanemlere ki ma' bdt-ı btldur. (179b/8=014/035)

TEM 40: Dak ol vakt kim eyitti İbrahm: iy alabum kl **uŐbu ili ya'n Mekke**, imn; dak ırk eyle beni dak oğlanlarmı, kim tapavuz (6) butlara. (122b/5=014/035)

Kur'an: Hani İbrahim demiŐti ki: "Rabbim! Bu Şehri güvenli kl, beni ve oğullarmı putlara tapmaktan uzak tut."(014/035)

Türkçe İlk Kur'an evirilerinde **Ar.** "بلد بلد" karşılığı kullanılan sözcüklerden **bu knt** (S.); **bu il** (T.); **Mekke Şehri** (Ar.); **uŐbu il ya'n Mekke** (T.+Ar.) sözcük veya sözcük gruplarından meydana gelmiştir

11. Beyt: (بیت)

İnsanın geceleyin ŐıĐındıĐı yer, ev anlamına gelen bu kelime Ku'rann pek çok ayetinde Ka'benin karşılığı olarak kullanılmıştır. Bunlardan yedi ayette el-Beyt ve Beyt Őeklinde, iki ayette de kelimeyi Yüce Allah kendi zatına izafe etmiŐ ve Beyt (Evim) Őeklinde geçmiŐtir. Kur'an'da bu kelime, genel olarak ev, han, mescid, Ka'be, cennet evi, ar kovanı, mağara gibi anlamlarda kullanılmıştır.[Akpınar 2002: 135]

Ar. "بیت"

T. **ew; w; ew; Beytu'llh; Ev**

Ar. "بیت" T. " "; Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73'de **ew**; Rylands KT'de **w**; Hekimoğlu KT'de **ew**; Manisa KT'de **Beytu'llh**; TEM 40 KT'de **ev** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: [134v/1] rmdi namzlar **ew** skind mgr aya ura slkulmaŐ. fdk tatiŐlar knn. (2) ann birl kim rdnizlr tanar rdilr(134v/1=008/035)

Rylands KT: Bolmad olarnn namzlar **w** (2) skinde meger ŐıĐırmaŐ, aya urmaŐ, tatiŐlar (3) kn ann birle kim tanar erdiŐizler. (83a/1=008/035)

Hekimoğlu KT: Taşı bolmad anlarnn namz **ew** katnda, meger (3) ŐıĐırmaŐ taşı aya birle n klmaŐ. TatiŐ kn, ol nesre birle kim küfr ketrr irdingiz. (175a/2=008/035)

Manisa KT: Anlaruñ namāzı degldi yā du‘ āları (8) ***Beytu ‘llāh*** katında illā āvāz virmek, şıklık eylemek ağız bile, taşdıķ eylemek el ile. Daduñuz ‘azābını (9) küfrñz sebebi-y-ile. (125b/7=008/035)

TİEM 40: (10) Dakı olmadı namāzı anlarun, ***Ev*** katında, illā sıklık virmek, dakı aya karsmak. Pes tadun azābı, andan ötürü kim oldunuz (11) kāır olursız. (84b/10=008/035)

Kur’an: Onların, Kā’be’nin yanında duaları ıslık çalıp el çırpılmaktan ibarettir. Öyle ise (ey müşrikler) inkār etmekte olduğunuzdan dolayı tadın azabı.²(008/035)

Türkçe ilk Kur’an çevirilerinde **Ar.** “بیت” karşılığı kullanılan sözcüklerden **ew; w; ew** (T.); **Beytu ‘llāh** (Ar.); **Ev** (T.) sözcükleriyle karşılanmıştır.

12. el- Beyt’l-Atık (البيت العتيق)

Atık çok eski, azat edilmiş ve şerefli anlamlarına gelen bir kelimedir. Azmanlardan kurtarıldığı için yahut yeryüzünün en eski mabedi olduğu için, yahut Nuh tufanından kurtulduğu için Beytullah’a el- Beyt’l-Atık ismi verilmiştir. Bu adlandırmada zaman boyutu ile ilgili olarak Beytullah’ın çok eski bir ma’bed olması yahut da çok değerli ve kıymetli bir mekan olması gözetilmiştir. Nitekim eski çağlardan kalma eserler için asār-ı atık dendiği gibi, Latince antik/antika da denmiştir. Büyük sahabî Hz. Ebubekir’e de cehennemden azat edilmiş anlamına yahut, soyu temiz anlamına “Atık” lakabı verilmiřtir³. Beyt-i Atık olan Ka’be’yi toplu olarak insanlar için kurulan ilk ev, özgürlük ve başkaldırı sembolü olarak ifade etmek mümkündür. [Akpınar 2002:136-137]

el- Beyt’l-Atık (البيت العتيق)

Ar. “البيت العتيق” “eski ev”

T. “eski ev” Türkçe İlk Kur’an çevirilerinde; TİEM 73 KT ’de ***ärkli äw ya‘nı kabä‘*** Türkçe Hekimoğlu KT ’de ***Ka‘be***; Manisa KT ***beytu ‘llāh ki kadımdr***; TİEM 40’de ***kadım ev*** sözcüğü ile karşılanmıştır.

TİEM 73 :yana täsnlär baçığlarını tkäl täsnlär nazrlärini řavāf kılsunlar (7) ***ärkli äwkä*** ya‘ nı kabä‘ řa 244v/7=022/029)

Hekimoğlu KT: Andın song řazā kılsunlar kirlerini taķı vefā kılsunlar nezrleringe (9) taķı řavāf kılsunlar ***Ka‘bege*** (322a/8=022/029)

Manisa KT: (7) Andan řoñra vasağlarını gidersnler bıyık kesp dırnaķ kesmek. Nezirlelerini tamām eylesünler, řavāf eylesünler (8) ***beytu ‘llāhı ki kadımdr***. (234a/7=022/029)

TİEM 40: (6) Andan, gidersnler çirklerini, dakı yirine getrsinler nezrlelerini, dakı řavāf eylesünler ***Kadım Ev’e***. (159a/6=022/029)

² İslām’a inanmayanlar Mescid-i Haram’da müslümanların ibadetine engel oluyorlardı. Onların bir kısmı kadınlı-erkekli Kā’be’yi çıplak olarak tavaf ederken, ıslık çalıp el çırpıyorlardı.

³ Hz. Ebubekir bir gün peygamberimizin huzuruna girince ona şöyle demiştir: “Ey Ebubekir! Sen Allah’ın cehennemden azat ettiği (atık) kimsesin.” İşte bundan sonra ona Atık denmiştir.

Kur'an: Sonra kirlerini gidersinler, adaklarını yerine getirsinler ve Beyt-i Atik'i (Kâbe'yi) tavaf etsinler.(022/029)

Türkçe ilk Kur'an evirilerinde TEM 73 KT 'de **rkli wk ya'n kab**; Hekimoğlu KT'de **Ka'be**; Manisa KT'de **beytu'llh ki kadmdr**; TEM 40 KT'de **kadm ev** sözcükleriyle karılanmtır. Türkçe ilk Kur'an evirilerinde Ar. "bytltyq" karılığı kullanılan sözcüklerden **rkli w** (T.) açıklaması olan **ya'n kab** (Ar.), **beytu'llh ki kadmdr**, **Ka'be** (Ar.) alınmtır. TEM 40 KT'de geçen **kadm ev** sözcüğü ise (Ar.+ T.) kelimelerden olumutur.

rkli wk ya'n kab a= Ar. bytltyq "Kadim, eski, eskiden kalma" [anga 316a]. Eğer okunuu doğru ise **rkli** < **r-kli** "gemi" olarak açılıp, rt- "geçmek" (< r-t-) fiilinin kökü ile ilikilendirilebilir. -**kli** < -**gli** sıfat fiili ekinin bu yöndeki gelimesi için bkz. Gabain ETG & 111. Bu ibare 022/033'te de geçer, TEM 73'te çevrilmeden bırakılm veya müstensih tarafından aslındaki sözcük tanınıp okunamadığı için (?) yazımı ihmal edilmitir. [nl; 2004]

13. el-Beyt'l-Harm

Ar. "bytltyq" "yasak ev"

2.7. T. ağırlığ ew; Ka'beni harm ew; Ka'beyi ki Beytu'llh'; Ka'be'yi harm ev

Ar. "bytltyq" T. "Haram ev, yasak ev" Türkçe erken Kur'an evirilerinde; TEM 73 KT 'de **ağırlığ ew**; Hekimoğlu KT'de **Ka'beni harm ew**; Manisa KT'de **Ka'be ki Beytu'llh**; TEM 40 KT'de **Ka'be'yi harm ev** sözcükleriyle karılanmtır.

TEM 73: kıldı ođ tağrı ka'bni **ağırlığ ewni** aağın turđu kiilrk (9) ağırlığ aynı boğuzlağu rtt boğuzda asınglar. (92r/8=005/097)

Hekimoğlu KT:(119b/1) kıldı Tağrı **Ka'beni harm ewni**, opmağ kiilerge; (2) tağı harm aynı tağı idđu urbnn tağı anların boynınđa <asilđan nirseni> (119b/1=005/097)

Manisa KT Tağrı ta'l kıldı **Ka'beyi ki** (86a) **Beytu'llh'** harmdur ıym olmağ-ın, alk ma'eti durmağ-ın. Muharrem eyledi dağı kıldı urbnlığları dağı kıldı (2) ıl'deleri dağı ki urbnlığ 'lmetidir. (85b/11=005/097)

TEM 40:Kıldı Tağrı **Ka'be'yi harm ev** ya'n ann yöresinde av harm; ağacın kesmek, otın kırmak harmdur, adamların turmağı-y-ın ya'n hacc eylemegi, adamların dirliği durmak in eyledi; dağı harm (4) ayı ya'n Z'lhicce y dört ay Receb, Œevval, Z'lka'de, Z'lhicce; dağı kurbni; dağı kurban boynına dakduklarını. (57a/3=005/097)

Kur'an: Allah; Ka'be'yi, o saygideğer evi, haram ayı, hac kurbanını ve (bu kurbanlara takılı) gerdanlıkları insanlar(ın din ve dünyaları) için ayakta kalma (ve canlanma) sebebi kıldı. Bunlar, göklerde ve yerde ne varsa hepsini Allah'ın bildiğini ve Allah'ın (zaten) her Œeyi hakkıyla bilmekte olduğunu bilmeniz içindir.⁴(005/097)

4 Bu yette Kbe, haram ay ve kurbanlar, insanlar için madd ve manev kalkınmanın sebepleri arasında gsterilmitir. Kbe, dünya müslümanları için inançtaki tevhid ile sosyal tevhidin birlikte yaandığı mübarek bir

TİEM 73 KT 'de ***ağırlığ ew***; Hekimoğlu KT'de ***Ka'ben harm ew***; Manisa KT'de ***Ka'be ki Beytu 'llh***; TİEM 40 KT'de ***Ka'be harm ev*** sözcükleriyle karşılanmıştır. Türkçe ilk Kur'an evirilerinde Ar. "b't' l'h'm" karşılığı kullanılan sözcüklerden ***ağırlığ ew*** (T.) ***Ka'beni harm ew*** (Ar.+T.); ***Ka'beyi, Beytu 'llh'ı*** (Ar.) sözcükleri ile karşılanmıştır.

14. Bi'run Muattala (b't' l'h'm)

Semud kavminden geriye kalanlara ait Aden'de bulunan ve bütün şehrin su ihtiyaını karşılayan kuyudur. Suyundan yararlanılmadığı için muattal kuyu anlamına bu isim verilmiştir. Arapçada "kuyu" kelimesi yerleşim bölgesi anlamına da gelir. Buna göre ayet, kullanılmaz hak gelmiş metruk memleketlere de işaret etmiş olabilir. [Akpınar 2002:140]

Ar. "b't' l'h'm"

T. ***kuğuğ tbrnlmiş; kelinmegen kuyuğ; kuyuları bal; kuyu, işsz kalmış***

Ar. "b't' l'h'm" T. ""; Türkçe erken Kur'an evirilerinde; TİEM 73'de ***kuğuğ tbrnlmi***; Hekimoğlu KT'de ***kelinmegen kuyuğ***; Manisa KT'de ***kuyuları baldur***; TİEM 40 KT'de ***kuyu, işsz kalmış*** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73:n kntlrdn hlk kldmz anlarn ol (5) k klğlılar rd ol kntlr tşmiş turur tatlarn z kuğuğ tbrnlmiş kşki rnk brl suwanmış.⁵ (245r/5=022/045)

Hekimoğlu KT: Nee kp (5) knumdn, yoğattk an tağı ol zülm zülm klđan. Tağı ol tşgen (6) kgelen ze tağı eyesi klmamışı üçün ***kelinmegen kuyuğ*** tağı yüksek kşk. (324a/4=022/045)

Manisa KT: İy nice şehirler iklmler ki ben an helk eyledm ehli zlim olduğı hlde. (7) Dvrlarn sağflarn stine dşmişdr, harb olmuşdur, ***kuyuları baldur***, kimse şuyn içmez, yüce 'li kaşırlar baldur, kimse skin yoğdur. (235b76=022/045)

TİEM 40: Pes niçe köy, helk eyledük an, dak ol zlm eyleyici-y-idi; (5) pes ol dşpdr örtüleri üzere. Dak niçe ***kuyu, işsz kalmış***, dak yüksek köşk y kireçlenmiş. (160a/4=022/045)

Kur'an: Halk zulmetmekteyken helk ettiğimiz, böylece duvarlarn, kmş atlarnn üzerine yıkılmış nice memleketler, nice ***kullanılmaz kuyular***, nice muhteşem saraylar vardır!(022/045)

Türkçe ilk Kur'an evirilerinde Ar. "b't' l'h'm" karşılığı kullanılan sözcüklerden ***kuğuğ tbrnlmiş*** (T.); ***kelinmegen kuyuğ*** (T.); ***kuyuları bal*** (T.+Ar.); ***kuyu, işsz kalmış*** (T.) sözcük veya sözcük gruplarnyla kurulmuştur.

mekndır. Hac aylarn da, bütün mslmanlarnn iman kardeşliğini, dostluk ilişkilerini güçlendiren bir mevsimdir. Ayrıca kesilen kurbanlar ihtiyaçlı kitlelere destek sağlar. Ticaret yoluyla ekonomik g kazanılır. Herkes için eşdeğerde bir kıyafet, bütün insanların eşit olduğunu simgeler. İhram yasaklarn sosyal hayatta kötülüklerden sakınma alışkanlığı kazandırır.

⁵ 022/045=245r/5 kşki rnk brl suwanmış= Ar. "b't' l'h'm" "Badanalanmış, boyanmış saray" (anga 273b). Bu ifade Hekimoğlu KT'te *yüksek köşk* (324a/6-22/45), Manisa KT'te *yüce li kaşır* (235b/7-22/45) ile karşılanmıştır.

15. el-Buk'a (     )

S zl kte yer,  evresindeki toprak par alarından farklılık g steren arazi par ası ve  lke anlamlarına gelen buk'a kelimesi, İslam d nyasında t rbe, zaviye ve  zellikle eēitim yeri i in kullanılmıştır. [Akpınar 2002:140]

Ar. “     ” “yer,  evresindeki toprak par alarından farklılık g steren arazi par ası ve  lke anlamlarına gelen”

T .

TİEM 73: ka an k ldi  rs   nd nildi  z kniē  ıd ıēıdın onı sınırdın (2) ***kutluē orun*** i ind  bir yıēa dın kim ay m s  m n (3) taērı m n aēunluēlarını  gt l gli i i (283v/1=028/030)

Hekimoēlu KT:Ol vaētın kim (7) keldi anga,  ırkıldı ***kolnung saē yanındın, yir i inde bereketliē***, (8) yıēa dın kim: “Ay M s ! Men Tangrı   lemlerning erkligi. (371a/6=028/030)

Manisa KT: (10) Vaēti ki vardı oda nid  oldu M s 'ya ***v din n saē yanından ol m b rek buē'anuē deresinden*** (11) ol  ēaēdan ki andan tecelli oldu y  M s  didi. Taēkik ben ol Taērı ta' l ya ki   lemler n h liēi men r zıkı-men. (274b/10=028/030)

TİEM 40: Pes ol vakt kim geldi ana kıērınıldı (8) ***deren n saēdın yanından, bereketli yirde***  ēaēdan ya'n   unnab  ēacı-y-ıdı, kim “Y  M s ! Bayık ben, benven Tanrı (9)  lemler  alabı'sı (185a/7=028/030)

Kur'an: M s , ateşin yanına gelince, o m barek yerdeki vadinin saē tarafındaki  ēaētan şoye seslenildi: “Ey M s ! ş phesiz ben, evet, ben  lemlerin Rabbi olan Allah'ım.”(028/030)

 z kniē  ıd ıēıdın onı sınırdın kutluē orun (TİEM 73 283v/1=028/030); ***kolnung saē yanındın, yir i inde bereketliē*** (Hekimoēlu KT 371a/7=028/030); ***v din n saē yanından ol m b rek buē'anuē deresinden*** (Manisa KT 274b/10=028/030); ***deren n saēdın yanından*** (TİEM 40185a/8=028/030) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

16. Cem' (   )

S zl kte toplamak, bir araya getirilmek anlamına gelir. Akşam ile yatsı namazları birleştirilerek kılındıēı i in, şeytanı taşlamak  zere taşların toplandıēı yer olan M zdelife'ye cem'de denilmiştir.

Ar. “   ”

T . **ell r ortasına; Ortada; d şm nlik cem  atı ortasına; bir b l ge ya'n  duşmana**

Ar. “” T .” ”;T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; TİEM 73'de **ell r ortasına**; Hekimoēlu KT'de **Ortada**; Manisa KT'de **d şm nlik cem  atı ortasına**; TİEM 40 KT'de **bir b l ge ya'n  duşmana** s zc kleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: ***ell r ortasına***  zl ri k mş r.(447r/1=100/005)

Hekimoēlu KT: ***Ortada*** boldılar aning birle bir yıēında. (579a/3=100/005)

Manisa KT: Gir rler ol atlar bile d  m nl k cem 'atı ortasına. (447a/10=100/005)

T EM 40 (5) pes girdiler ol vakt bir b l ge ya'n  du mana. (288a/5=100/005)

T rk e ilk Kur'an  evirlerinde **Ar.** " " kar ılığı kullanılan s zc klerden **ell r ortasına** (T.); **Ortada** (T.); **d  m nl k cem 'atı ortasına** (Ar.+T.); **bir b l ge ya'n  du mana** (T.+Ar.) s zc k gruplarıyla kurulmuŗtur.

17. el-Meŗ'ar 'l-Ħar m (المرشاعر الحرام)

Meŗ'ar kelimesi, alamet, niŗan, Őiar anlamına gelir haccın menasiklerinden biri olan namazın cem edilmesi burada yerine getirildiğinden bu isim verilmiŗtir.

T EM 73: yoğ sil r  z  yazuğ yoğ kim til s  [24r/1] artuğluğnı idinizl rdin. kaŗan yansa sil r  araf tdın y d kılınlar taŗırnı (2) ağırlığ m zgit  skind . y d kılınlar anı n t g kim k ni yolka k nd rdi sil rni  g r  rs  sil r andın (3)  nd n yolsuzlardın. (24r/1=002/198)

Hekimoğlu KT: Yoğ turur sizing  ze (9) yazuğ kim istesengiz artuğsı nirseni İdingizdin. Őayu vağtın kim kaŗtsangız (29b/1)  Araf t'dın, y d kılın Tangrıga Meŗ'ar 'l- Ħar m katındın (2) Tağı y d kılın anı, neteg kim k nd rdi sizni; tağı hağıkat  ze irdingiz andın aŗnu, (3) azđunlardın. (29a/8=002/198)

Manisa KT: Yođdur siz n  st n ze yazuđ (11) Taŗrı ta' l nuň fazlını keremini istemekde t cirlik eylemek bile kaŗan if za eylese n z (22a) Taŗrı ta' l y  zıkr eyle n z M zdelife'ye varđanda Taŗrı ta' l y  zıkr eylese n z size hid yet vir p bey n eylegen-i n (2) eger i siz bey n eylemezden burun almıŗlardan olmuŗ-ıduňuz. (21b/10=002/198)

T EM 40: (15a) Deg l  zer n ze yazuk kim isteyesiz fazl  alabunuzdan ya'n  rızık, y  assı bezirgenlikden. Dakı kaŗan kim  oklığ-ıla d nesiz Arafat tağından, aňun Tanrı'yı (2) Meŗ'ari'l-har m katında. Dakı aňun anı, nite kim yol g sterdi size; dakı bayık oldunuzdı andan iler , azđunlardan. (15a/1=002/198)

Kur'an: (Hac mevsiminde ticaret yaparak) Rabbinizin l tuf ve keremini istemekte size bir g nah yoktur. Arafat'tan ayrılıp (sel gibi M zdelife'ye) akın ettiğinizde, Meŗ'ar-i Haram'da Allah'ı zikredin.⁶ Onu, size g sterdiği gibi zikredin. Doğrusu siz onun yol g stermesinden  nce yolunu Őaŗırmıŗlardan idiniz.(002/198)

ağırlığ m zgit (T EM 73 24r/2=002/198); Meŗ'ar 'l-Ħar m katı (Hekimoğlu KT 29b/1=002/198); m zdelife (Manisa KT 22a/1=002/198); Meŗ'ari'l-har m (T EM 40 15a/2=002/198) s c k gruplarıyla karŗılanmıŗtır.

18. el-C d  (الجددي)

S zl kte c mertlik anlamına gelen c d k k nden t reyen C d  Dicle'nin doğu yakasında ve Musul b lgesinde bir dağın adıdır. Hz. Nuh'un gemisi bu dağ  zerinde karaya demir atmıŗtır. Dağın tepesinin avu  i i gibi olması, geminin demir atmasına ve gemidekilerin barınmasına elveriŗli olması nedeniyle bu isim verilmiŗtir. [Akpınar 2002: 144]

Ar. "  جددي " "cudi dağı "

⁶ Meŗ'ar-i Haram, M zdelife'de bir yerdir. M zdelife vakfesinin burada yapılması s nnettir.

T .

TİEM 73:aytıldı (8) ay y r sinqil suwunı ay k k yıgılgıl suğuldu suw  t ldi iŖ turlup turdı (9) c d  tağı  z  aytıldı iraklık bolsun k c kılıglı boğunlar a (167v/9=011/044)

Hekimoğlu KT: Tağı aytıldı: “Ay yir yutđul suwunı (3) Tağı ay k k yıgılgıl! Tağı eksildi suw tağı h km kılınıdı iŖ tağı  ar r kıldı (4) C d  tağı  ze, tağı aytıldı: “Yoğalmaq, k c kılđan erenlerge. (218a/2=011/044)

Manisa KT: (3) Eydildi: Y y ir y z Ŗuyı y  g k ağıl dut yağmuruğı. Ŗu iğildi , eks k oldu. (4) Tağrı ta‘  l nuğ va‘ desı yirine geldi  ar r dutdı. Gemi C d  tağında eydildi: Hel k oldu z lim  avm Tağrı ta‘  l  rağmetinden irag oldu. (156a/3=011/044)

TİEM 40: Dakı eyidildi: “İy yir, yut (9) suyunu; dakı iy g k, gir  tur! ya‘ n  yağmakdan. Dakı eksinildi su; dakı tam m olındı iŖ: Dakı d lendi C d  tağı  zere; (10) dakı eyidildi: Hel klik olsun, kavma kim z lımlardur. (106a/8=011/044)

Kur’an: “Ey yery z ! Yut suyunu. Ey g k! Tut suyunu” denildi. Su  ekildi, iŖ bitirildi. Gemi de C d ’ye oturdu ve “Zalimler topluluğu, Allah’ın rahmetinden uzak olsun!” denildi.(011/044)

c d  tağı (TİEM 73 167v/9=011/044); c d  tağı (Hekimoğlu KT 218a/4=011/044); c d  tağı (Manisa KT 156a/4=011/044); Cud  tağı (TİEM 40 106a/9=011/044) s c k gruplarıyla karŖılanmıŖtır.

19. Edn ’l-Arz ( دنى ال أرض)

“En yakın yer” anlamına gelen bu ifade ile Ŗam b lgesi yahut da Mezopotamya kastedilmiŖtir.  unk  Rumlar Ezre’at ve Basradan sonra Ŗam b lgesinde yenilmiŖlerdir. [Akpınar 2002:140]

2. Ar. “ دنى ال أرض ” “en yakın yer”

2.2 T . yağınrak y r, yirning yağınrakı, ‘Arab yirine yağın yirler, yağınrak yir ya‘n  Arab ili

Ar. “ دنى ال أرض ” T . “en yakın yer”T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; TİEM 73 KT ’de yağınrak y r; Hekimoğlu KT’de yirning yağınrakı; Manisa KT’de ‘Arab yirine yağın yirlerde; TİEM 40 KT’de yağınrak yir ya‘n  Arab ili s zc ğu ile karŖılanmıŖtır.

“En yakın yer” anlamına gelen bu ifade ile Ŗam b lgesi yahut da Mezopotamya kastedilmiŖtir.  unk  Rumlar Ezre’at ve Basradan sonra Ŗam b lgesinde yenilmiŖlerdir. [Akpınar 2002:140]

TİEM 73: yağınrak y r i ind  anlar gal b  bolmıŖlarında keğin t rk gal b  kılđaylar. 293r/9=030/003

Hekimoğlu KT: yirning yağınrakındın. Tağı anlar ying<il>miŖ (3) lerindin song yinggeyler (385b/2=030/003)

Manisa KT: ‘*Arab yirine yakın yirlerde* anlar mağlub olduğdan (3) glib olsalar gerek. (286b/2=030/003)

TİEM 40: *yakınarak yirde yanî Arab iline*; dakı Rmiler andan soñra kim yiñdi Farsiler, tiz yiñeler Rmiler. (192a/8=030/003)

Kur’an: yakın bir yerde yenilgiye uğratıldılar Onlar yenilgilerinden sonra birkaç yıl içinde galip geleceklerdir (030/003).

Türkçe ilk Kur’an evirilerinde TİEM 73 KT ’de *yakınrağ yr*; Hekimoğlu KT ‘de *yirning yakınrağı*; Manisa KT’de ‘*Arab yirine yakın yirler*, TİEM 40 KT’de *yakınarak yir ya’ni Arab ili* sözcükleriyle karşılanmıştır. Türkçe ilk Kur’an evirilerinde Ar. “*كُنَى الْأَرْضِ*” karşılığı kullanılan sözcüklerden *yakınrağ yr*, *yirning yakınrağı* (T.), ‘*Arab yirine yakın yirler*, (Ar.+T.), *yakınarak yir ya’ni Arab ili* (T.+ Ar.) sck gruplarıyla karşılanmıştır.

19. Eyke: (الايكة)

Eyke, ağaçları sık ve birbirine örülmüş koruluk ve orman demektir. şuayb peygamberin kavmi Medyenlilerin yurdudur. Tebuk’un kuzeyinde, Ürdün nehrinin doğu yakasında bir yer olup leyke diye de isimlendirilmiştir. Bir görüşe göre, Eyke yerleşim merkezinin adı, Leyke ise genel olarak bu bölgenin adıdır. [Akpınar 2002:146-147]

Ar “*أَصْحَابُ الْاِيكَةِ*” “Eyke halkı, Orman Milleti, şuayib Milleti”

T. orman boğunu; bk eyeleri; Eyke ehli; bişe isleri

Ar “*أَصْحَابُ الْاِيكَةِ*” T. “Eyke halkı , şuayib Milleti”, Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TİEM 73’de *orman boğunu*; Hekimoğlu KT’de *bk eyeleri*, Manisa KT’de *Eyke ehli*; TİEM 40 KT’de *bişe isleri* sözcükleriyle karşılanmıştır. Türkçe ilk Kur’an evirilerinde Ar. “*أَصْحَابُ الْاِيكَةِ*” karşılığı kullanılan szcklele adlandırılmıştır.

TİEM 73: yalėanğa tut(t)ı *orman boğunu* (2) ığılmışlarını. (272r/1=026/176)

Hekimoğlu KT: yalėanğa nisbet kıldı *bk eyeleri*, ığılmışlarını (358b/2=026/176)

Manisa KT: Yalanladı *Eyke ehli* ki bostnları çoğ-ıdı mürsel nebileri. (263b/1=026/176)

TİEM 40: Yalan duttı (3) *bişe isleri*, mürsel peygambarları ya’ni vahy gelinmiş peygambarları. (178a/2=026/176)

Kur’an: Eyke halkı da peygamberleri yalanladı. (026/176)

Türkçe ilk Kur’an evirilerinde; TİEM 73’de *orman boğunu*; Hekimoğlu KT’de *bk eyeleri*, Manisa KT’de *Eyke ehli*; TİEM 40 KT’de *bişe isleri* sözcükleriyle karşılanmıştır. Türkçe ilk Kur’an evirilerinde Ar. “*أَصْحَابُ الْاِيكَةِ*” karşılığı kullanılan sözcüklerden *orman boğunu* (Ar.); *bk eyeleri* (T.); *Eyke ehli* (Ar.); *bişe isleri* (F.+T.) sck gruplarıyla karşılanmıştır.

TİEM 73: şmdlğlar ym lş boğunu ym *bk ığilri*, anlar rdilr (4) grh.(330r/3=038/013)

Rylands KT: (3) Őaliĥ boĥnı ve L t boĥnı, ***b k idileri*** (51a/1) bu  g rler. (50b/3=038/013)

Hekimoĥlu KT:Taĥı Őem d taĥı L t kavmı (3) taĥı ***b k eyeleri***. Anlar  g rler. (433a/2=038/013)

Manisa KT:***Daĥı*** Őem d kavmı daĥı L t kavmı (10) Daĥı ***Őu‘ayb kavmi*** ki bost nlar  oĥıdı, anlar m teĥazzib oldılar res ller  stine ki cund mehz m anlardandır. (326a/9=038/013)

TİEM 40: Dakı Sem d (6) dakı L t kavmı, dakı ***bıŐe isleri***, Őunlar b l kler. (215b/5=038/013)

Kur’an:

TİEM 73: (8) ym  ***orman idil ri*** Őu‘aybni ym  tubba’ boĥunu, tegm  biri yalĥanĥa tut(t)ılar yalavaĥlarını s z  boldı anlarĥa ĥorĥmaĥım.(381r/8=050/014)

Anonim KT: Taĥı ***b k aŐ abları*** (2) taĥı Tubba‘ melikiniŐ kavmı, ĥamuĥı yalĥanturdu ras llarĥa; sez  boldı ‘az b. (49b/1=050/014)

Rylands KT: ***b k idileri***(3) T bba‘ boĥnı, ĥamuĥ yalĥan tuttu (72b/1) yalavaĥlarını, sez  boldı meniŐ idim (72a/2=050/014)

Hekimoĥlu KT: (6) taĥı ***b k eyeleri ya‘n  Őu‘ayb kavmları***, Taĥı Tubba‘ kavmı. Tigme biri yalĥanĥa nisbet ĥıldı yalavaĥlarını, (7) sez  boldı ĥaĥıĥım. (495b/6=050/014)

Manisa KT:Daĥı ***Eyke kavmi*** (7) daĥı Tubba‘ kavmı barĥası res lleri yalanladılar. V cib oldı anlar  stine (8) ben m va‘ id m ‘az b bile. (379b/6=050/014)

TİEM 40:dakı ***bıŐe isleri*** dakı T bbe‘ kavmı. D keli yalan duttı yalavaĥları, pes v cib oldı az bum. (247b/1=050/014)

Kur’an:

TİEM 73: n ĥ  ym  bolsa ***b k ya‘n  orman idil ri*** k ĥ ĥılıĥlılar.(195r/4=015/078)

Rylands KT: (3) Her- yine neĥe kim ***b k eŐleri...***(k ĥ ĥılıĥlılar) (30b/3=015/078)

Hekimoĥlu KT:Taĥı ĥaĥıĥat  ze irdi ***Őu‘ayb kavmı*** k ĥ ĥılĥanlar (256a/3=015/078)

Manisa KT: Taĥĥıĥ bust n ehli ki ***Őu‘ayb kavm-y-ıdı***, z limler-ıdı, k firler-ıdı. (183b/11=015/078)

TİEM 40: Dakı bayık oldı ***bıŐe isleri ya‘n  Őu‘ayb kavmı***, z lımlar. (125b/3=015/078)

orman boĥunu (272r/1=026/176); ***b k eyeleri*** (Hekimoĥlu KT 358b/2=026/176); ***eyke ehli*** (Manisa KT 263b/1=026/176); ***bıŐe isleri*** (TİEM 40 178a/3=026/176) s c k gruplarıyla karşılanmıştır.

20. el-Hıcr ( حح)

Kur'an-ı Kerim'in, ibret dersi çıkarmamız için, kendisinden bahsettiği topluluklardan biri de "Ash b-ı Hıcr"dır. Bu topluluk Arabistan topraklarında yaşamış ve tarihin derinliklerine g m lm Ő kavimlerden biridir.

S zl kte menetmek, akıl, engel, yasak, himaye ve korunan Őey anlamlarına gelen Hıcr, Medine-Őam arasında bulunan Va'di'l-Kur  yakınında bir Őam beldesi olup Semud Kavminin yurdudur. Medain-i Salih de denilen Hıcr, Medine-Tebuk yolu  zerindeki Teyma'nın yaklaşık 110 km g neybatısına d Őer. Muhafazalı bir yer olması nedeniyle bu isimle adlandırıldığı ileri s r lm Şt r. Semud kavmine ait ilginç ve sanatsal kalıntılarında barındırmaktadır. [Akpınar 2002:146-148]

TİEM 73: yalĐan tu(t)tı *hicr idil ri* ıdılmıŐ yalavalarını. (195r/5=015/080)

Hekimoğlu KT: Tağı yalĐanĐa nisbet kıldı (5) *S lih kavmi*, ıdılmıŐlar. (256a/4=015/080)

Manisa KT: Tağığ yalanladı (2) *Hıcr kavmi* ki Őem d kavmidir m rsel nebileri. (184a/1=015/080)

TİEM 40: Dakı bayık (5) yalan duttu, *Hıcr yiri isleri* ya' n  S lih kavmi, viribinilmıŐleri. (125b/4=015/080)

Kur'an: Andolsun, Hıcr halkı da peygamberleri yalanlamıŐtı.⁷ (105/080)

hicr idil ri (TİEM 73 195r/5=015/080); *S lih kavmi* (Hekimoğlu KT 256a/5=015/080); *hicr kavmi ki Sem d kavmidir* (Manisa KT 184a/2=015/080); *Hıcr yiri isleri ya' n  S lih kavmi* (TİEM 40 125b/5=015/080) s c k gruplarıyla karşılanmıştır.

21. Huneyn (حنيـن)

Evt s'ta bir yer ismi olup adını Amelikalılardan Huneyn b. Kaniye Mehl il'den almıştır. Huneyn gazvesi burada yapılmıŐ olup bug n bu vadi doğudan Mekke'ye 26 km. uzaklıkta, baŐ tarafı *es-Sadr*, alt tarafı ise *eŐ-Őer i*' diye anılmaktadır. [Akpınar 2002:146-150]

Ar. "حنيـن"

T . **hun yn; H neyn ; H neyn; H neyn**

Ar. "حنيـن" T . " " ; T rke İlk Kur'an evirilerinde; TİEM 73'de **hun yn** ; Hekimoğlu KT'de **H neyn** ; Manisa KT'de **H neyn** ; TİEM 40 KT'de **H neyn** s zc kleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: y ri berdi  k sil rk  tağrı  k Ő orunlar iind . *hun yn tokıŐı k n* (6) anada hoş k ldi sil rk   k Ől k nizl r muŐsuz ılmadı sil rdin n rs  tarudı sil r  z  (7) y r ol kim keğıdi  rdi. yana y z  w rdiğizl r ker  yanığlılar.(141r/5=009/025)

Hekimoğlu KT: Y ri birdi sizlerge Tangrı, (9) yirlerde  k Ő tağı *H neyn k ninde*, ol vağtın kim tanga ket rdi size (184b/1)  k Ől k ng z, Niy bet ılmadı sizdin nirse; tağı dar

⁷. Hıcr", kayalık b lge demek olup Medine'nin kuzeyinde bir yerin adıdır. Salih peygamberin kavmi Sem d, burada yaŐardı.

boldı sizing  ze (2) yir, munung birle kim king boldı. Andın song i‘ r z  ildingız songlaringız  ewr . (184a/8=009/025)

Manisa KT: (8) Ta kik Ta rı ta‘  l  size nu ret virdi  ok yirlerde (9) da ı **Huneyn g ninde**, sizi ‘acebe getirdi, sizn n  ok olma u uz f yide eylemedi size bir nesne bile, (10) dar oldı yir sizn n  st n ze gi n olmak bile. Andan  onra ar a  aytardı-siz k firlere da ı  a dı-siz. (132a/8=009/025)

TİEM 40: Bayık arka virdi size Tanrı,  ok yirlerde, dakı **Huneyn (10)  alı ı g ni** Huneyn bir yird r Mekke-y-ile T yif arasında; ol vakt kim ta ladı sizi  oklu unuz ya‘ n  mu ‘minler on iki bin idi, k firlar d rt bin. Pes assı eylemedi size nesene; dakı tar oldı size yir, (11) gi nligi-y-ile, Andan y z d nd rd n z,. Ard d nd riciler iken. (89a/8=009/025)

Kur’an: Andolsun, Allah bir ok yerde ve Huneyn sava ı g n nde size yardım etmi tir. Hani,  oklu unuz size kendinizi be endirmiş, fakat (bu  okluk) size hi bir yarar sa lamamış, yery z  b t n geni li ine ra men size dar gelmişti. Nihayet (bozularak) gerisingeriye d n p ka mı tınız.⁸(009/025)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde; TİEM 73’de Ar. “ n n” kar ılı ı kullanılan s zc klerden **hun yn** (Ar.+T.); **Huneyn** (Ar.+T.); **Huneyn** (Ar.+T.); **Huneyn** (Ar.+T.) s c k gruplarıyla kar ılanmı tır.

23. İrem ( r )

11. Ar. “ r ” “g rkemli saray”

2.11 T . “g rkemli saray”  st n idisi, **mengze iki yaratılmadı iller i inde ; irem bost nı**, **İrem adlu direkler issi**

Ar. “ r ” T . KT’de “g rkemli saray”, T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; TİEM 73 KT’de ** st n idisi**; Hekimo lu KT’de **mengze iki yaratılmadı iller i inde**; Manisa KT’de **irem bost nı**; TİEM 40 KT’de **İrem adlu direkler issi**

TİEM 73: ol kim yaratılmadı anı  **m njizlig k ndl r** i ind  ** st n idisi** (442v/4=089/008)

Hekimo lu KT: Ol kim **yaratılmadı mengze iki** (2) iller i inde. (573a/1=089/008)

Manisa KT: (9) Ol **irem bost nı** gibi yaradılmadı hi  bir i limde (441b/9=089/008)

TİEM 40: İrem adlu direkler issi ? ya‘ n  İrem  arı, y   edd d u ma ı, y  direk gibi yaplular İrem’de 284b/8=089/008)

⁸ .Huneyn, Mekke’den T if’e giden yollardan biri  zerinde, Mekke’ye yakla ık on mil uzaklıkta yer alan bir vadinin adıdır. Bu  yetle bir sonraki ayette, Mekke’nin fethinden sonra (H.8) m sl manlarla m  rik Hav zin kabilesi arasında, bu vadide ger ekle en sava a i aret edilmektedir. Bu sava ta m sl manların sayısı d  manınkinden  oktu. M sl manlar, sayıca  st nl klerine g venerek sava   ncesi fazlaca emin ve rahat hareket ediyorlardı. Bu sebeple, Hav zinlilerin kurdu u pusuya d  t ler. İsl m ordusunun b y k bir kısmı d zensiz bir  ekilde geri  ekilmeye ba ladı. Ancak, Hz. Peygamber’in ve sebatk r bir grup m sl manın gayretleriyle da ılan ordunun toparlanması sa landı ve tekrar h cum edilerek zafer kazanıldı.

Taş anlamına gelen irem kelimesi, İsrailoğullarının Tih  l  ile Doğu  rd n dağlarından Hims  sıradağlarından birinin adıdır. İrem, Őeddat'ın Allah'ın m min kulları i in hazırladığı cennete  zenerek yaptırdığı g rkemli sarayın adı, yahut da bir kabile adıdır. Adını Ad kavminin babalarından  d b. Avs b. İrem b. S m b. Nuh'dan almıştır. Tefsircilerin  oğu İrem'in Ad kavminin b y k Őehirlerinden biri olduğunu, İskenderiye yahut Dimeşk olabileceğini s ylemişlerdir. [Akpınar 2002:150]

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde TİEM 73 KT'de * st n idisi* ; Hekimoğlu KT'de *mengzeşiki yaratılmadı iller i inde*; Manisa KT'de *irem bost ni*; TİEM 40 KT'de *İrem adlu direkler issi* s zc kleriyle karşılanmıştır. T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. " r m" karşılığı kullanılan s zc klerden * st n idisi*, *mengzeşiki yaratılmadı iller i inde* (T.), *irem bost ni* (Ar.+T.) *İrem adlu direkler issi* (Ar.+T.) s c k gruplarıyla karşılanmıştır.

24. el-Ka'be: ( l k  be)

Ululuk, b y kl k anlamına gelen bir kelimedir. K bik formdaki evlere ka'be denmiştir. Ka'be'ye k bik formundan dolayı yahut ululuğundan dolayı bu isim verilmiştir. Rivayetlere g re, Y ce Allah, g k halkının Beyt-i Ma'm ru tavaf ettikleri gibi, yery z  halkının da tavaf ve ziyaret etmeleri i in Beyt-i Ma'm run yerde bir  rneği olmak  zere meleklerle Ka'beyi inşa ettirmiştir. Ka'be ikinci kez Hz. Adem tarafından, daha sonra da Nuh tufanındaki yıkılışından sonra Hz. İbrahim tarafından yeniden yapıldı. [Akpınar 2002:152]

Ka'be'ye Allah'ın evi anlamına *Beytullah*, azat edilmiş ev anlamına *Beyt 'l-Atik*, kendisiyle alay edenleri yakıp mahveden anlamına *H time*, zul m ve isyanda bulunanları s r p  ıkaran anlamına *B sse*, haram ev anlamına *Beyt 'l-Haram*, kutsal-m barek anlamına *Kad s* adları da verilmiştir. [Akpınar 2002:153]

Ar. " l k  be" "ulu ev, y ce ev "

T . *ağırlığ ewni*; *Ka'beni har m ewni*; *Ka'beyi ki Beytu'll h'ı har mdur*; *Ka'be'yi har m ev*

Ar. " l k  be" T . " ulu ev, y ce ev ";T rk e erken Kur'an  evirilerinde; TİEM 73 KT'de *ağırlığ ewni*; Hekimoğlu KT'de *Ka'beni har m ewni*; Manisa KT'de *Ka'beyi ki Beytu'll h'ı har mdur*; TİEM 40 KT'de *Ka'be'yi har m ev* s zc kleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: kıldı oę tağrı ka'b ni *ağırlığ ewni* adaķın turęu kişil rk  (9) ağırlığ aynı boğuzlağu  rt t boğuzda asıngular.. (92r/8=005/097)

Hekimoğlu KT:(119b/1) kıldı Tağrı *Ka'beni har m ewni*,  opmak kişilerge; (2) taķı har m aynı taķı ıdęu  urb nnı taķı anların  boynıņa <asilęan nirseni> (119b/1=005/097)

Manisa KT Tağrı ta' l  kıldı *Ka'beyi ki* (86a) *Beytu'll h'ı har mdur* kıy m olmağı- i  n,  alķ ma'ışeti durmağı-i  n. Muharrem eyledi dağı kıldı  urb nlıķları dağı kıldı (2) kıl'  deleri dağı ki  urb nlıķ 'al metidir. (85b/11=005/097)

TİEM 40:Kıldı Tağrı *Ka'be'yi har m ev* ya'n  anun y resinde av har m; ağacın kesmek, otın kırmak har mdur,  damıların turmağı-y-i un ya'n  hacc eylemegi,  damıların

dirliği durmak için eyledi; dakı harm (4) ayı ya'n Z'lhicce y dört ay Receb, Őevval, Z'lka'de, Z'lhicce; dakı kurbnı; dakı kurban boynına dakduklarını. (57a/3=005/097)

Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73'de Ar. "" karşılığı kullanılan sözcüklerden **ağırlığ ewni** (T.); **Ka'beni harm ewni**(Ar.+T.); **Ka'beyi ki Beytu'llh'ı harmdur** (Ar.); **Ka'be'yi harm ev** (Ar.+T.) sck gruplarıyla karşılanmıştır.

Aynı kavram

Ar. "" "ulu ev, yüce ev "

T. **h un krlđan wnn ilki**; **h uze klđan iw**; evvel ev ki **yapıla gişiler-in Mekke iliminde Ka'be'dr**; ilk ev

Ar. "" T. "ulu ev, yüce ev " ; Türkçe erken Kur'an evirilerinde; TEM 73 KT'de **h un krlđan wnn ilki**; Hekimoğlu KT'de **h uze klđan iw**; Manisa KT'de **evvel ev ki yapıla gişiler-in Mekke iliminde Ka'be'dr**; TEM 40 KT'de **ilk ev** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: hat z (9) **h un krlđan wnn ilki** ol kim mkkd turur brktliğ tağı kəni yol '.(46r/8=003/096)

Hekimoğlu KT: (2)Hat ze **h uze klđan iw**, ol kim Mekke'de turur, (bereketliğ tağı kəni yol '. (60a/2=003/096)

Manisa KT:**Evvel ev ki (2) yapıla gişiler-in Mekke iliminde Ka'be'dr** ki mbrekdr, hidyettr, kbledr, '. (43b/1=003/096)

TEM 40: (4) Bayık **ilk ev** kim konıldı damılar-in, oldur kim Mekke'de, kutlu bereketl-y-iken; dakı toğru yol göstermek-iken  in. (28b/4=003/096)

Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73'de Ar. "" karşılığı kullanılan sözcüklerden **h un krlđan wnn ilki** (Ar.+T.); **h uze klđan iw** (Ar.+T.); **Evvel ev ki yapıla gişiler-in Mekke iliminde Ka'be'dr** (Ar.+T.); **ilk ev** (T.) sözcük sck gruplarıyla karşılanmıştır.

25. el-Karye: ()

Köy, kasaba, Őehir, lke, yerleşim merkezi anlamındadır. ğulu kur' olarak gelir. Kur'an'da yerleşim merkezleri in kullanılan karye kelimesi ile deđiŐik merkezler kastedilmiŐtir. Sözgelimi kimi ayetlerde "karye Őeklinde nekre (belirsiz isim) olarak geçmiŐ ve bu ayetlerde genel olarak yerleşim merkezleri kastedilmiŐtir.

Kimi ayetlerde ise el-Karye Őeklinde marife (belirli isim) olarak geçmiŐ ve bu ayetlerde belli yerleşim merkezlerine iŐaret edilmiŐtir. Bu ayetlerde "el Karye" kelimesi ile Beyt-i Makdis, Őam, Mekke, Eyke; Meyden, Taberiye, Mısır, Sedum, Antakya Őehirleri kastedilmiŐtir. [Akpınar 2002: 156]

Ar. "" "Köy, kasaba, Őehir, lke, yerleşim merkezi "

T. **lt eli**; **knum uze**; **Őehir stine Őudmdur**; **köye ya'n Lt kavmı ili**

Ar. “*القرية*” **T.** “Köy, kasaba, Őehir, lke, yerleşim merkezi”;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT’de ***lt eli***; Hekimoğlu KT’de ***konum ze***; Manisa KT’de ***Őehr stine Őudmdur***; TEM 40 KT’de ***köye ya’n Lt kavm ili*** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: [264r/1] kldilr k ***lt eli*** z ol kim yağduruldu yawuz yağmur, azu krmdilr m an, (2) yoğ kim krkmazlar rdi kparmaka.(264r/1=025/041)

Hekimoğlu KT: Tağı keldiler (5) ol ***konum ze*** kim yağduruldu yawuzluğ yağmuru. İrmediler m krerler an (6) irdiler menmesler tirgzmekni. (348a/4=025/041)

Manisa KT: Tağkk vardılar, geçdiler tcirlikda (10) Ol ki ***Őehr stine Őudmdur***, Lt kavminn Őehrleridr an görmezler mi? Belki anlar (11) krkmazlar-ıdı nŐrdan, inkr iderleri-di kymete. (254b/9=025/041)

TEM 40: Dakı bayık geldiler ya’n Mekke kfırları ***köye ya’n Lt kavm ili***, kim yağmıldı yawuzluk (3) yağmuru ya’n taş. Ay degl midi anlar gördiler an ya’n Őam ili yolında? Belki oldılar mid dutmazlar y korkmazlar girü kopmağı (172b/3=025/041)

Türkçe ilk Kur’an evirilerinde; TEM 73’de **Ar.** “*القرية*” karşılığı kullanılan sözcüklerden ***lt eli*** (Ar.+T.); ***konum ze*** (T.); ***Őehr stine Őudmdur*** (Ar.); ***köye ya’n Lt kavm ili*** (Ar.+T.) sözcük gruplarıyla karşılanmıştır.

26. Kehf: (الكهف)

Kehf; szlkte büyük ve geniŐ mağara anlamına gelir. Kehf suresinde Allah Tel’nin durumlarından haber verdiği grubun sğındıkları dağın mağarasıdır. Bu kiŐiler Rum’lu generdi. İsa Mesih’ten önce mağaraya girdiler. Orada Allah onları uyuttu. İsa mesih gönderilince onlardan haber verddi. Sonra Allah Tel onları fetret devrinde İsa’dan sonra, İsa ile Neb (s.a.v.) arasında uykudan uyandırdı.

“Rakm” kelimesinin hangi anlama geldiği konusunda müfessirler deđiŐik görüŐler ileri sürmüŐlerdir. Bu kelimeye verilen manalar arasında “vdi”, “kurşun levha”, “yazılmış kitap”, “diğer gençler topluluğu”, “ashb-ı kefhin beldesi”, “taŐtan levha” manaları vardır. [Honamlıoğu 1992: 103]

TEM 73: azu sezindn-m kim ***nr idilri*** bitig idilri (2) rdilr biziğ blglrimizda tağ. (215r/1=018/009)

Anonim KT: (5) Azu sizindiñiz kim (nr) idileri, bitig idileri, erdiler biziñ (6) belglerimizdin, tañ? (1a/5=018/009)

Hekimoğlu KT: Sađıñding mu, hağkkat ze ***ngrnng eyeleri*** tağı rağmnng (3) irdiler nıŐnlarımızdan tang? (282b/2=018/009)

Manisa KT: (4) Őađır mısın ki tağkk ***mağara ehli bile***, rağm ehli bizüm yetlermzde (5) aceb midür. (204a/4=018/009)

TEM 40: Belki sandun m, bayık ***in isleri*** dakı yazılmış isleri ya’n bakır tahta kim anda Ashbu’l-Kehf adı yazılmış-ıdı; yhud <Rakym>, itleri adıdur oldılar (10) nıŐnlarımızdan, tañ 139a/9=018/009)

r idilri (TEM 73 215r/1=018/009); *r idilri* (Anonim KT 1a/5=018/009); *m eyleri* (Hekimoğlu KT 282b/2=018/009); *bayık isleri* (TEM 40 139a/9=018/009); *mağara ehli* (Manisa KT 294a/4=018/009) sck gruplarıyla karılanmıtır.

27. Makmun Kerm (مقآم كآريم)

Güzel ev anlamına gelen Makamun Kerm, Mısır topraklarında Feyym denen yerdir, denilmiştir. Bir başka görüşe göre ise Makamun Kerm, mimberlerdir. [Akpınar 2002:158]

6. Ar. “مقآم كآريم” “güzel ev”

2.6 T. arı orun; yaı orun; kerm mam, yaı yirler; görklü turak yir

Ar. “مقآم كآريم” T. “güzel ev”, Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT ’de *arı orun*; Hekimoğlu KT ’de *yaı orun*; Manisa KT’de *kerm mam, yaı yirler*, TEM 40 KT’de *görklü turak yir*

TEM 73: knclrdin *arı orundın*.(269v/2=026/058)

Hekimolu KT: (4) taı genclerdin taı *yaı orunlardın*. (354a/4=026/058)

Manisa KT: kenzlerden (8) *kerm mamdan, yaı yirlerdin*. (259b/7=026/058)

TEM 40: Dakı genclerden, dakı *turak yirden grkl*. (175b/5=026/058)

Trke ilk Kur’an evirilerinde TEM 73 KT’de *arı orun*, Hekimolu KT’de *yaı orun* Manisa KT’de *kerm mam, yaı yirler*, TEM 40 KT’de *görklü turak yir* sözcükleriyle karılanmıtır. Türkçe ilk Kur’an evirilerinde Ar. “مقآم كآريم” karşılığı kullanılan sözcüklerden *arı orun* , *görklü turak yir* (T.), *yaı orun* (T.+F) sözcüklerden meydana gelmiştir. *kerm mam, yaı yirler* (Ar.+T.) sck gruplarıyla karılanmıtır..

28. Makmu İbrahm (مقام ابراهيم)

Hz. İbrahim’in Ka’be’yi inşa ederken kullandığı ve üzerinde ayak izleri bulunan taşın adıdır. Bir başka görüşe Hz. İbrahim’in gelinine baını yıkatırken ayağını bastığı yahut Hz. Hacer’in üzerinde oğlu Hz. İsmail’i yıkadığı tatır. [Akpınar 2002:158]

Ar. “مقام ابراهيم” “Hz. İbrahim’in Ka’be’yi inşa ederken kullandığı ve üzerinde ayak izleri bulunan taşın adı”

T. *ibrhm ornu; İbrahm ornu; mamu İbrahm; İbrahm makmı ya’ n ol ta*

Ar. “مقام ابراهيم” T. “Hz. İbrahim’in Ka’be’yi inşa ederken kullandığı ve üzerinde ayak izleri bulunan taşın adı ”;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT’de *ibrhm ornu*; Hekimoğlu KT’de *İbrahm ornu*; Manisa KT’de *mamu İbrahm’dr*; TEM 40 KT’de *İbrahm makmı ya’ n ol ta* sözcükleriyle karılanmıtır.

TEM 73: [47v/1] anı iind ninlar aumanlar *ibrhm ornu*. taı kim kirs aa boldı krtlan..(47v/1=003/097)

Hekimoğlu KT:Anı içinde ninlar aular (4) *İbrahm ornu*. Taı kim irse anga, boldı krtlan. (60a/3=003/097)

Manisa KT: (3) Anda  yetler vardur, deliller vardur bey n eyleyici ki mak mu  br him'd r. (4) Kim Mekke'ye girse em n olur nesine (43b/3=003/097)

T EM 40: Anun i in nişanlardur (5) bell ler;  br him mak mu ya'n  ol taş kim anun katında iki rek'et namz kılurlar. Dakı her kim gire ana, ola imin. (28b/4=003/097)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de Ar. "مقام ابراهيم" karşılığı kullanılan s zc klerden ibr him ornu (Ar.+T.);  br him ornu(Ar.+T.); mak mu  br himr (Ar.);  br him mak mu ya'n  ol taş (Ar.+T.) s c k gruplarıyla karşılanmıştır.

29. a) Mecmau'l-Bahrayn (مجمع البحرين)

İki denizin birleştiği yer anlamında bir ifadedir. Kur'an'ın bir ayetinde ge en iki denizin birleşme yerlerinin neresi olduğu konusunda farklı g r şler ileri s r lm şt r.  rd n ve Kalzem denizleri, yahut Mağrib ve Z kak denizleri, yahutta doğuda Faris ile batıda Rum denizleri olduğu s ylenmiştir. [Akpınar 2002:159-160]

Ar. "مجمع البحرين" "İki denizin birleştiği yer "

T . ekki t niz tern ki; iki tengiz cem' bolur yir; mecma'u'l-bahreyn; iki deñiz dirild k yire ya'n  Rum deñizi, dakı Fars deñizi

Ar. "مجمع البحرين" T . "İki denizin birleştiği yer";T rk e erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT'de ekki t niz tern ki; Hekimoğlu KT'de iki tengiz cem' bolur yir; Manisa KT'de mecma'u'l-bahreyn; T EM 40 KT'de iki deñiz dirild k yire ya'n  Rum deñizi, dakı Fars deñizi s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

T EM 73: an ada aydı m s  yigitiň  t pr m s-m n (4) t ggin k  t gi m n ekki t niz tern kik  azu k  gin  m n s ks n yıl. (219v/4=018/060)

Hekimoğlu KT: Tağı ol vağtın kim aydı M s  (8) yigitinge: " Kışmaz men, an ağa tegr  kim tegsem iki tengiz cem' bolur yirge, y  y r gey men (9) uzun zam ne. (288b/7=018/060)

Manisa KT: (11) Zıkr eyle ol g ni ki M s   ulna y   apucısına z yil olmasun sefer eylemekden h tt  mecma'u'l-bahreyn (209a) yitişmeyince y  bir zam n gidemeyince ki uzun zam ndur. (208b/11=018/060)

T EM 40: Dakı ol vakt kim eyitti M s , (3) yigidine: "Hemiře olam t  irem iki deñiz dirild k yire ya'n  Rum deñizi, dakı Fars deñizi; y  ge em y riy , uzun ruzıgar. (142b/2=018/060)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de Ar. "مجمع البحرين" karşılığı kullanılan s zc klerden ekki t niz tern ki (T.); iki tengiz cem' bolur yir (T.+Ar.); mecma'u'l-bahreyn (Ar.); iki deñiz dirild k yir ya'n  Rum deñizi, dakı Fars deñizi (T.+Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

b) Mecmaa'l-Bahrayn (مجمع البحرين)

Ar. "مجمع البحرين" " "

karşılanmıştır. T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. " " al' al' m' d' y' n' e' " karşılığı kullanılan s zc klerden **k nt bo unı** (T.) ; **il eyeleri** (T.) ; **şehr kavmi ki s d mdur** (Ar.); **şar kavmı** (Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

31. el Med ne (al' med' y' n' e')

S zl kte, kalesi bulunan şehir anlamına gelen Med ne kelimesinin  oğulu "Med in" ve "M d n" şeklinde gelir. On d rt ayette ge en bu kelime Kur'an'da d rt ayette peygamber şehri i in kullanılmıştır. Peygamber şehri Medine dışında anılan şehirler, ahalilerinin k t l kleriyle anılmış olduğundan, şehirlerin ismi a ık a belirtilmemiştir. [Akpınar 2002: 162]

Ar. " " al' med' y' n' e' " " " "

T . **k nt; il; şehr; şar**

Ar. " " al' med' y' n' e' " T . " " "; T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT'de **k nt**; Hekimoğlu KT'de **iling**; Manisa KT'de **şehr**; T EM 40 KT'de **şarun** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: k ldi **k ntniġ** yıraġ sınarındın bir  r y gr  aydı (8) ay m niġ bo unum uğu barıġlar ıđılmıřlarġa.(321v/7=036/020)

Hekimoğlu KT: taġı **keldi** iling yıraġraġındın er , iwe y riy r; (9) aydı: "Ay  avmum! Uyung ıđılmıřlarġa. (421a/8=036/020)

Manisa KT: Geldi **şehr**  hirinde bir gişi sa' y eyley p,  apup geldi. (316b) eyitdi: Y   avmum t bi' oluġuz m rsel neb lere. (316a/11=036/020)

T EM 40: (7) Dakı geldi **şarun** ıraġıraġından bir er ya' n  Hab b-i Necc r, y gr r; eyitti; belki siz, kavmsız m şrikler. (209b/6=036/020)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de Ar. " " al' med' y' n' e' " karşılığı kullanılan s zc klerden **k nt** (S.); **il** (T.); **şehr** (Ar.); **şar** (Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

32. el- Med net 'l M nevvera (al' med' y' n' e' al' m' n' v' e' r' e')

İslam  ncesi ismi Yesrib idi. Oraya ilk yerleşen kişi olan İrem b. S m b. Nuh oğullarından Yesrib b. V il'in adını almıştır. [Akpınar 2002: 163]

Yesrib kelimesi, fesat anlamına gelen "serb" yahut kınama anlamına gelen "tesrib" kelimesinin  aġrıřtırdıđından dolayı bu isim Peygamberimiz tarafından Med ne olarak deġiřtirilmiřtir. Hz. Peygamberin hicretiyle birlikte Med ne, İslamın siyasal merkezi ve Peygamber şehri olmuştur. Med ne'ye bundan başka Taybe, T be, Tayibe, Misk ne, Ceb r, C bira, Mahb re, Yended, Azr ', Mecb re, Muhabbebe, Mahb be, Merh me, Kasıme, Arzullah, Harem, Daru's-Selam, Daru'l-Hicra, Daru's-S nne,  sıme gibi isimler de verilmiştir. [Akpınar 2002: 163-164]

Ar. " " al' med' y' n' e' al' m' n' v' e' r' e' " " Medine "

T . **M din ; Med ne; Med ne; Med ne**

Ar. “*المدينة المنورة*” **T .** “**Medine**”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT’de **M d n **; Hekimoğlu KT’de **Med ne**; Manisa KT’de **Med ne**; T EM 40 KT’de **Med ne** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: sil rniğ tağr nizl rd  taş yorur ‘arablardın (4) ekki y zl gl r. ***m d n *** boğunındın...(49v/3=009/101)

Hekimoğlu KT:Tağı ol kim erselerdin kim tegrengizde, (4) bedev  ‘Arablardın; m n fıklar tağı ***Med ne*** eyelerindin... (195b/3=009/101)

Manisa KT: (10) Siz n  av l n z olan ‘Arablar ba’ zısı m n fıklardur ***Med ne*** ehlerinden ..(140a/10=009/101)

T EM 40:Dakı anlardan kim y ren zded r, arablardan: mun fıklardur; dakı ***Med ne*** kavmindan...(94b/10=009/101)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de **Ar.** “*المدينة المنورة*” karşılığı kullanılan s zc klerden **M d n ; Med ne; Med ne; Med ne (Ar.)** s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

33. Medyen (مدین)

şam ve Med ne arasında, Kızıldeniz kenarında bir yerleşim merkezinin adıdır. şehir adını *Meyden b. İbrahim*’den almıştır. Hz. şuayb, bu b lgede bulunan insanlara peygamber olarak g nderilmiştir. Hz Musa’nın şuayb peygamberin davarlarını suladığı kuyu da bu şehirdedir. Kur’an’da on ayette ge mektedir. [Akpınar 2002:160]

Ar. “مدین” “Medyen, şam ve Med ne arasında, Kızıldeniz kenarında bir yerleşim merkezinin adı ”

T . ***m dy n k nti ***; ***Meyden***; ***Medyen’e***; ***Meydendin***

Ar. “مدین ” **T .** “**Medyen**, şam ve Med ne arasında, Kızıldeniz kenarında bir yerleşim merkezinin adıdır ”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT’de ***m dy n k nti***; Hekimoğlu KT’de **Medyen**; Manisa KT’de **Medyen**; T EM 40 KT’de **Medyen** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: ıdtımız ***m dy n k nti *** anığ  adaşları řu‘ayb yalava nı aydı ay m niğ boğunum tapnuğlar tağrıka (4) umnuğlar keğinki k nk  artağlık  ılmağlar y r i ind  artağlık  ılığlılar. (291v/3=029/036)

Hekimoğlu KT: Tağı (3) ***Meyden*** tapa, uyaları řu‘aybnı; aydı: Ay  avmum  ulluğ  ılığ Tangrıka (4) tağı  mening song k nni. Tağı  addın ki meng yirde, fes d  ılđanlarđa. (382a/2=029/036)

Manisa KT:Dağı ***Medyen’e***  ardaşları řu‘ayb’ı g nderd k. (2) Eyitdi: Y   avm m! ‘İbadet eylen z Tağrı ta‘ l ya.  or nuğ  ıy met g nin n ‘az bından (3) yir y zinde.  atı fes d eyleme n z fes d eyleyici olduğun z  alde. (283b/1=029/036)

T EM 40: Dakı ***Meydendin*** yana, karındaşlarını řu‘ayb’ı; pes eyitti: İy kavmum tapun Tağrı’ya, dakı korkun so rağı (190b) g nden. Dakı fes d eylemen yirde. Fes d eyleyicilerken.” (190a/11=029/036)

Ar. “مكآن شرقى” “Mek nun Őark , doğu tarafı, doğudaki yer ”

T . **bir y rd  k n tuđuŐı tapa ; bir yirde k n tođuŐukı tapa; k n tođuŐı singar orundın; bir yirde maŐrık  arafında-y-ıdı; bir yire g n togusındın yana**

Ar. “مكآن شرقى” T . “Mek nun Őark , doğu tarafı, doğudaki yer ”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT ’de **bir y r k n tuđuŐı tapa** Anonim KT’de ; **bir yirde k n tođuŐukı tapa**; Hekimoğlu KT’de **k n tođuŐı singar orun**; Manisa KT’de **bir yir maŐrık  arafı**; T EM 40 KT’de **bir yire g n togusındın yana**

T EM 73: y d kılđıl bitig i ind  m ry mni an ada ırak boldı  z kiŐil rindın ***bir y rd  (9) k n tuđuŐı tapa.*** (223v/8=019/016)

Anonim KT: y d kılđıl bitig i ind  ya‘n  Qur’an’da Meryemmi.  a an (9) yırak boldı erse  z kiŐilerdin, ***bir yirde k n tođuŐukı tapa.*** (12a/8=019/016)

Hekimoğlu KT: Tağı y d kılđıl kit b i inde (5) Meryemni, ol vağt kim sa lındı h Ő kiŐilerindın, ***k n tođuŐı singar orundın.*** (294b/4=019/016)

Manisa KT:(4) Zikr eyle kit bda Meryem’i ki ‘uzlet eyledi (5 ehlerinden ***bir yirde maŐrık  arafında-y-ıdı.*** (213a/4=019/016)

T EM 40: Añıl y  Muhammed, Kit b i inde ya‘n  Kur’an, (7) Meryem’i. ol vakt kim bir yana  ıkdı kavumu katından, ***bir yire g n togusındın yana.*** (145a/6=019/016)

T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de **bir y r k n tuđuŐı tapa (T.); bir yir k n tođuŐukı tapa (T.); k n tođuŐı singar orun (T.); bir yir maŐrık  arafı (T.+Ar.); bir yir g n togusındın yana (T.)** s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

36. el-Merve (المروة)

Safa ve Merve, Hz. İbrahim tarafından Allah’a emanet edilerek susuz bir vadide bırakılan Hz. Hacer’in oğlu Hz. İsmail ile birlikte susuzluktan  lme endiŐesiyle koŐa koŐa gidip geldiği iki k c k tepedir. Hacer’in bu hatıratını yaŐatmak i in, bu iki tepecik arasında yedi kere gidip gelme (sa’y) hac ve umrenin vecibelerinden sayılmıŐtır. (Akpınar 2002: 168)

Ar. “المروة” “Merve tepesi ”

T . **m rv  tağı; Merve atlığ tağ; Merv; Merve**

Ar. “المروة” T . “Merve tepesi ”;T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT ’de **m rv  tağı**; Hekimoğlu KT’de **Merve atlığ tağ**; Manisa KT’de **Merv**; T EM 40 KT’de **Merve** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: b t nl k n Őaf  tağı ***m rv  tağı*** tağrı niŐ nlarındın turur. kim uğrasa (5)  wk  y  tağı ziy r t kılssa yazuğ yoğ anığ  z  kim t zɡins  ol ekki tegr . kim artursa (6) eğg l k b t nl k n tağrı sip s tutuğlu biligli turur. (18v/4=002/158)

Hekimoğlu KT:Hağıkat  ze (7) Őaf  atlığ tağ ***Merve atlığ tağ***, Tangrınınđ ‘al metlerindın kim kim uğrasa Ka‘bege, y  (8) ziy ret a; hi  yazuğ yoğ anığ  ze kim

teziginse ol ikisine taķı kim kim artuķsı kılrsa (9) Һayr Һaķıķat  ze Tangrı Őkr kılĝan, bilgen. (22b/6=002/158)

Manisa KT: (4) Taħķıķ Őaf  bile Merv, Tańrı ta' l  d ni niŐ nidur. Men sik Һacdandır. Kim beytu 'll h'ı Һac eylese y  'umre eylese (5) yazuķ yokdur anuń  stine ol ikisinde ta'v f eylemekte. Kim Һayr ta'avvu' eylese (6) Taħķıķ Tańrı ta' l  'ameller kab l eyleyicidir, ĝayetde bilicidir. (17a/4=002/158)

T EM 40 : Bayık Saf  dakı Merve, Tanrı niŐanlarundandır. (10) pes her kim kasd eyleye Ev'e, y  ziyarat eyleye; yazuk yokdur anun  zere kim ta'v f eyleye ol ikiye. Dakı her kim far za deg l-iken iŐler-ise hayrı, bayık Tanrı (119 sıp s dutucudur, bilicidir. (11b/9=002/158)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de **m rv  taĝı** (Ar.+T.); **Merve atlıĝ taĝ**(Ar.+T.); **Merv**; **Merve** (Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

37. el- Mescid 'l-Aks  (الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى)

Ar. " "Uzak mescit"

T . "uzak mescit" yırakraķ m zgit; Ka'be y resindeki mescid; Mescid-i AkŐa ki Kud s; Mescidi'l-aks  ya'n  Beyt 'l- mukaddes

Ar. "الْمَسْجِدِ الْاَقْصَى" T . "Uzak mescit", T rk e erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT 'de yırakraķ m zgit; Hekimoĝlu KT'de Ka'be y resindeki mescid; Manisa KT'de Mescid-i AkŐa ki Kud s; T EM 40 KT'de Mescidi'l-aks  ya'n  Beyt 'l- mukaddes

T EM 73: [206r/1] arıĝ tańrı ol kim t nl  el ti k lını bir t nl  aĝırlıĝ m sciddin yırakraķ m zgitk  (2) ol kim k tluĝ kıldımız anıĝ tegr sini k rg tm kimiz  c n ańar b lg l rimizdin. b t nl k n ol eŐitĝan k rg n.(73 206r/1=017/001)

Hekimoĝlu KT: (2) Arıĝlıķ anga kim t nle ilette k lını, t nle, Ka'be y resindeki (3) mescidin Beyt 'l-Mukaddes tapa, ol kim bereketlig kılduķ y resini; (4) munung  c n kim k rk zse miz anga niŐanlarımızdin. Һaķıķat  ze ol, ol, iŐitgen, k rgen (270b/2=017/001)

Manisa KT: (11) M nezzehd r Tańrı ta' l  bar a 'ayblardın  sr  eyledi k lını, bir gicede y r tdi Mescid-i Һar mdan, Ka'bed r, (195a) Mescid-i AkŐa'ya ilette ki Kud s'd r. Bereket eyled k anuń Һav lesini d n d ny  bereket bile g stermeg-i c n  zine biz m  yetler m zi. (2) Taħķıķ Tańrı ta' l  ĝayetde iŐidicidir, ĝayetde g ricidir. (194b/11=017/001)

T EM 40:(5) Arulıĝı anun, Ol kim gice iltte k lını ya'n  Muhammed Mustafa bir gice, Mescid-i Har m'dan Mescidi'l-aks  dapa ya'n  Beyt 'l mukaddes, ol kim (6) bereketl  eyled k y rend risin anun t  g sterev z ana niŐanlarımızdan. Bayık Ol, Ol'dur iŐidici g rici. (133a/5=017/001)

"Uzak Mescid" anlamına gelen bu terkipten kasıt Beyt-i Makdis,  teki adıyla  ly 'dır. Mescid,  shak yahut Yakup peygamber zamanında; yahut da Davud peygamber devrinde yapımına baŐlanıp tam anlamıyla Hz. S leyman devrinde bitirilmıŐ olan mabeddir. Mescid-i

At k  ok eski, azat edilmiŐ ve Şerefli anlamlarına gelen bir kelimedir. Azmanlardan kurtarıldığı i in yahut yery z n n en eski mabedi olduğu i in, yahut Nuh tufanından kurtulduğu i in Beytullah'a el- Beyt 'l-At k ismi verilmiŐtir. Bu adlandırmada zaman boyutu ile ilgili olarak Beytullah'ın  ok eski bir mabed olması yahut da  ok değerli ve kıymetli bir mekan olması g zetilmiŐtir. Nitekim eski  ağlardan kalma eserler i in as r-ı at k dendiği gibi, Latince antik/antika da denmiŐtir. B y k sahab  Hz. Ebubekir'e de cehennemden azat edilmiŐ anlamına yahut, soyu temiz anlamına "At k" lakabı verilmiŐtir¹⁰. Beyt-i At k olan Ka'be'yi toplu olarak insanlar i in kurulan ilk ev,  zg rl k ve baŐkaldırı sembol  olarak ifade etmek m mk nd r.(Akpınar 2002:136-137)

Ar. " l m s  d al  r m" "Beytullah "

T .  rkl   wk  ya'n  kab ; Ka'be; beytu 'll h  ki  ad m; Kad m Ev

Ar. " l m s  d al  r m" T . "Beytullah ";T rk e erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT 'de  rkl   wk  ya'n  kab ; Hekimoğlu KT'de Ka'be; Manisa KT'de beytu 'll h  ki  ad m; T EM 40 KT'de Kad m Ev'e s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

T EM 73 :yana  t s nl r ba ığlarını t k l  t s nl r n zrl rini  av f  ılsunlar (7)  rkl   wk  ya'n  kab 'ka 244v/7=022/029)

Hekimoğlu KT: Andın song  az   ılsunlar kirlerini ta ı vef   ılsunlar nezrlerine (9) ta ı  av f  ılsunlar Ka'bege (322a/8=022/029)

Manisa KT: (7) Andan Őonra vasağlarını giders nler bıyık kes p dırna  kesmek. Nezirlerini tam m eyles nler,  av f eyles nler (8) beytu 'll h  ki kad md r. (234a/7=022/029)

T EM 40: (6) Andan, giders nler  irklerini, dakı yirine get rs nler nezrlerini, dakı tav f eyles nler Kad m Ev'e. (159a/6=022/029)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. " l m s  d al  r m" karşılığı kullanılan s zc klerden  rkl   wk  ya'n  kab  (T.+Ar.); Ka'be (Ar.); beytu 'll h  ki  ad m (Ar.); Kad m Ev (Ar.+T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

40. el MeŐaru'l Har m ( l m s  r al  r m)

S zl kte toplamak, bir araya getirilmek anlamına gelir. AkŐam ile yatsı namazları birleŐtirilerek kılındığı i in, Őeytanı taŐlamak  zere taŐların toplandığı yer olan M zdelife'ye cem'de denilmiştir.

Ar. " l m s  r al  r m" "toplanma yeri"

T . ell r ortası orta; d Őm nlik cem 'atı ortası bir b l k ya'n  d Őman

Ar. " l m s  r al  r m" T . "toplanma yeri ";T rk e erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT 'de ell r ortasına; Hekimoğlu KT'de ortada; Manisa KT'de d Őm nlik cem 'atı ortasına; T EM 40 KT'de bir b l ge ya'n  d Őmana s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

¹⁰ Hz. Ebubekir bir g n peygamberimizin huzuruna girince ona Ő yle demiŐtir: "Ey Ebubekir! Sen Allah'ın cehennemden azat ettiği (at k) kimsesin." İŐte bundan sonra ona At k denmiŐtir.

Ar. “مغاربها” T. “yeryüzünün batıkısımları ”;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT ’de **yeri kn batııları**; Hekimolu KT’de **yirming kn kn batı yanları**; Manisa KT’de **maribler**; TEM 40 KT’de **am yiri, gne batacak yirleriszckleriyle** karılanmıtır.

TEM 73 yana mr berdimiz ol bounlar kim ksz za’if bilər rdilr **yeri kn tuuularını (5) anı batıılarında** ol kim.(77b/10=007/137)

Hekimolu KT: (2) Taı birdk ol erenlerge kim irdiler za’if tutulurlar, **yirming kn tou yanlarındın (3) taı kn batı yanlarındın**, ol kim (161b/2=007/137)

Manisa KT: Mr virdk (2) ol kavme ki za’if oldılar Fir’avn hkminde olanların boazlamak bile, kllik bile bir marıklarını daı **mariblerini** (3) ki... (116a/1=007/137)

TEM 40: Dakı mras virdk kavma kim anlar oldılar za’if sayınurlar ya’n Ben İsryil, güneş doğacak (11) yirlerini yerde ya’n Mısır yirnn, **y am yirinn; dakı güneş batacak yirlerini**, ol kim bereket virdk anda. (77b/10=007/137)

Türkçe ilk Kur’an evirilerinde Ar. “مغاربها” karşılığı kullarılan sözcüklerden **yeri kn batııları** (T.); **yirming kn kn batı yanları** (T.); **maribleri** (Ar.); **am yiri, dakı güneş batacak yirleri** (Ar.+T.) sözcük gruplarıyla karılanmıtır.

43. Mevtn Kesra (مواطن كثريرة)

Birçok yer/yurt demektir. Vatan, kişinin doğup büyüdüğü ve yaşadığı yerdir. “Vtn” kökünden türeyen ve “yerler” anlamına gelen “mevtn” kelimesi, “mevtn” kelimesinin oulu olup Huneyn savaından önce, Hz. Peygamber ve ashabının yaptığı savaş yerleri olan Bedir, Kurayza, Nadir, Hudeybiyye, Hayber, Mekke gibi yerler için kullanılmıştır. [Akpınar 2002: 173]

Ar. “مواطن كثريرة” “bir çok yer/yurt ”

T. **k orunlar; yirler k; çok yirler; çok yirler**

Ar “مواطن كثريرة” T. “bir çok yer/yurt ”;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT ’de **k orunlar**; Hekimoğlu KT’de **yirler k**; Manisa KT’de **ok yirler**; TEM 40 KT’de **ok yirler** sözcük gruplarıyla karılanmıtır.

TEM 73: yr berdi k silrk tarı **k orunlar** iind. hunyn toıı kn (6) anada hoş kldi silrk klknzlr musuz klmadı...(141r/5=009/025)

Hekimoğlu KT: Yr birdi sizlerge Tanrı, (9) **yirlerde k** taı Huneyn kninde; ol vatın kim tanga ketrdi size (184b/1) klkngz, Niybet klmadı... (184a/8=009/025)

Manisa KT: (8) Takk Tarı ta’l size nuret virdi **ok yirlerde** (9) daı Huneyn güninde, sizi ‘acebe getürdi, siznn çok olmauuz fyide eylemedi. (132a/8=009/025)

TEM 40: Bayık arka virdi size Tanrı, **ok yirlerde**, dakı Huneyn (10) alıı güni Huneyn bir yirdr Mekke-y-ile Tyif arasında; ol vakt kim taıladı sizi oklgunuz ya’n mu’minler on iki bin idi, kfrlar dört bin. Pes assı eylemedi. (89a/8=009/025)

Türkçe ilk Kur'an evirlerinde Ar. "واطن كئثيرة" karşılığı kullanılan sözcüklerden **k** **orunlar** (T.); **yirler k** (T.); **ok yirler; çok yirler** (T.) sözcük gruplarıyla karılanmıtır.

44. Mısır (مصر)

Sınırları belirlenmiş her beldeye mısır adı verilir. Mısır, doğu ile batı ayırımında bir sınır kenti olduğu için, yahut kendisine yönelinen, ayrılmak istemeyen yer anlamına geldiği için bu isimle adlandırılmıştır. Adını Mısır b. Beysar b. Kıbt'en almıştır. Mısır bölgesine Fstt ismi de verilir. [Akpınar 2002:174]

Ar. "مصر" "sınırları belirlenmiş her belde "

T. **mıır mülki; Mıır mülki; Mıır mülki; Mısır pdiahlığı**

Ar "مصر " T. "sınırları belirlenmiş her belde ";Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73 KT 'de **mıır mülki**; Hekimoğlu KT'de **Mıır mülki**; Manisa KT'de **Mıır mülki**; TEM 40 KT'de **Mısır pdiahlığı** sözcükleriyle karılanmıtır.

TEM 73: [361v/1] nddi fir'avn boğunu ir aydı ay mniğ boğunum rms-m mağa **mıır mülki** (2) bu arığlar ağar mniğ altınımın krms(-)m silr.(361v/1=043/051)

Hekimoğlu KT: Tağı kıkırdı Fir'avn (470b/1) kavmı içinde aydı: "Ay kavmum! İrmes m manga **Mıır mülki** tağı bu (2) arığlar, ağar astındın ? Krmez m siz. (470a/9=043/051)

Manisa KT: (2) Nid eyledi Fir'avn kavminde, eyitdi ki Y kavmm didi. (3) **Mıır mülki** benüm degl midür? Bu Ŗular ağar menm (4) altumda, görmez misiz. (358b/2=043/051)

TEM 40: Dakı kıkırdı Fir'avn, kavmı içinde; (2) eyitti: "İy kavmum! Ay, degl mi benüm **Mıır pdiahlığı**, dakı ubu ırmağlar ya'ni Nil ırmağı, akar altumdan? Ay, görmez misiz. (234b/1=043/051)

Türkçe İlk Kur'an evirilerinde Ar. "مصر" karşılığı kullanılan sözcüklerden **mıır mülki; Mıır mülki; Mıır mülki (Ar.); Mısır pdiahlığı (Ar.+F.)** sözcük gruplarıyla karılanmıtır.

46. el-Mıhrb(المحراب)

Evin en Ŗerefli ve yüksek yeri ve kible anlamlarına gelen camilerde imam için hazırlanan bir makam olan mihrab, manastır ve kiliseleri birbirine bağlayan ve yerden biraz yüksek olarak inşa edilen hücreler içinde kullanılmıştır. Kur'an'da bir ayette çoğul olmak üzere (mehrib) toplam dört ayette, belli mabedlerin mihrabları kastedilmıtir.

Ar. "المحراب" "evin en Ŗerefli ve yüksek yeri ve kible"

T. **tapunđu yr; mihrb tamı.; mihrb; kk dıvarı**

Ar "المحراب " T. "evin en Ŗerefli ve yüksek yeri ve kible ";Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73 KT 'de **tapunđu yrk**; Hekimoğlu KT'de **mihrb tamınđa.**; Manisa KT'de **mihrba**; TEM 40 KT'de **kk dıvarına** sözcükleriyle karılanmıtır.

TEM 73: nk tegdi(-)m Ŗađa [331v/1] ol ekki hamnuğ hağri kaçan ağdılar rs **tapunđu yrk**. (331v/1=038/021)

Hekimoğlu KT: Keldi m  sanga huş met kılđanlarınđ haberi? (2) ol vağtın kim aştılar mihr b tamamđa. (433b/1=038/021)

Manisa KT: (7) Geldi mi sağa y  Muğammed huşımlar haberi ki geldiler, mihr ba girdiler , d v rdan indiler. (326b/7=038/021)

T EM 40: (11) Dakı geldi mi sana tartışıcı habarđ ya‘n  biri Cebreyil biri Mik yil, ol vakt kim ağdılar k şk dıvarına.215b/11=038/021)

T rk e İlk Kur’an  evirlerinde Ar. “لم حراب” karşılığı kullanılan s zc klerden **tapunđu y r** (T.); **mihr b tamı** (Ar.+T.); **mihr b** (Ar.); **k şk dıvarı** (F.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

Ar. “لم حراب” “evin en şereflisi ve y ksek yeri ve kible”

T . şavma‘adın ya‘n  tokıřđu y rdin; ‘ib det kılđu yerdin; nam z kılđu şam‘adın; mihr bdın; mihr bdan; namaz kılacak yirden

Ar “ لم حراب” T . “evin en şereflisi ve y ksek yeri ve kible”T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT ’de şavma‘a ya‘n  tokıřđu y r; Rylands KT’de ‘ib det kılđu yer; Anonim KT’de nam z kılđu şam‘a; Hekimoğlu KT’de mihr b; Manisa KT’de mihr b; T EM 40 KT’de namaz kılacak yir s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73:  ıktđ  z boğunu  z  (4) şavma‘adın ya‘n  tokıřđu y rdin iml di anlarđa kim t sb h kılığlar ert  tağı ke  (223v/4=019/011)

Rylands KT:  ıktđ  z boğunu  ze ‘ib det kılđu yerdin (7b/1) işaret kıldı olarđa kim Tesb h kılığlar t p (29 erte hem ke e. (7a/3=019/011)

Anonim KT:  ıktđ  z boğunu  ze nam z kılđu şam‘adın (5) imledi anlar tapa, şaşın g zin . Tesb h kılığlar erte, ki e. (12a/4=019/011)

Hekimoğlu KT: ıktđ şavmı  ze (9) mihr bdın, işaret kıldı anlarđa kim: Tesb h kılığ, y  nam z irtede tağı zev ldin song. (294a/9=019/011)

Manisa KT:Tağrı ta‘ l nuğdur zikrine,  ıktđ (10) şavmine, mihr bdan vahy eyledi anlara işaretki tesb h eyleyeler (11) şab ğda, ‘aşırda. (212b/9=019/011)

T EM 40: Pes  ıktđ Zekeriy , kavmı  zere, namaz kılacak yirden, pes işarat eyledi anlardın yana, kim “Namaz kılun, (4) irtede dakı gi e. (145a/3=019/011)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde Ar. “لم حراب” karşılığı kullanılan s zc klerden şavma‘a ya‘n  tokıřđu y r (F.+T.); ‘ib det kılđu yer (Ar.+T.); nam z kılđu şam‘a (F.+T.); mihr b (Ar.); mihr b (Ar.); namaz kılacak yir (F.+T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

47. M beveve Sıdk (مُبَوَّأ صِدْق)

Ar. “مُبَوَّأ صِدْق” “g zel yerleşim yeri”

T . “g zel yerleşim yeri”,  ın k ni orun; şaliğ orun; yahşı menzil marazı ki ş m iğlimi Mışr iğlimid r; gir eklik yir

Ar. “مُبَوَّأٌ صِدْقٌ” T. “gzel yerleŖim yeri”, Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT ’de ın kəni orun; Hekimoğlu KT’de Ŗalh orun; Manisa KT yaĖŖŖı menzil maraz ki ŖŖam iklmi MıŖr iklmi ; TEM 40 KT’de gireklik yir

TEM 73: (3) ornat(t)ımız oĖ tağrı klı oğlanlarını ın kni orunka rz kldmz anlarĖa arığlardn...(161v/3=010/093)

Hekimoğlu KT: Tağı anuğ klı birdk Ya’kb oğlanlarına, Ŗalh orun. (8) Tağı rz kldğ anlarĖa arığlardn.. (210b/7=010/093)

Manisa KT: (151b) TaĖĖik menzil virdk Beni İsr’il’e yaĖŖŖı maraz ki ŖŖam iklmi MıŖr iklmidr. RzĖ virdk anlara yaĖŖŖı ni’ metlerden (151b/1=010/093)

TEM 40: Dak bayk yir virdk Ben İsryil’e, gireklik yiri; dak rz virdk (5) arulardan.... (102b/4=010/093)

İyi güzel yer anlamına gelen “Mbevvee Sdk”, İsrailoğullarının Msr’dan çıktıktan sonra gelip yerleŖtikleri Filistin bölgesindeki Ürdün; Ŗam, Beyt-i Makdis, Msr Medne arasında kalan yesrib toprağıdır. [Akpınar 2002:175]

Türkçe İlk Kur’an evirilerinde TEM 73 KT’de ın kni orun; Hekimoğlu KT’de Ŗalh orun ; Manisa KT’de yaĖŖŖı menzil maraz ki ŖŖam iklmi MıŖr iklmi ; TEM 40 KT’de gireklik yir sözcükleriyle karŖılanmŖtır. Türkçe ilk Kur’an evirilerinde Ar. “مُبَوَّأٌ صِدْقٌ” karŖılıđı kullanılan sözcüklerden ın kni orun, gireklik yir (T.), Ŗalh orun (Ar.+T.), yaĖŖŖı menzil maraz ki ŖŖam iklmi MıŖr iklmidr (F.+T.) sözcük gruplarıyla karŖılanmŖtır.

48. el-M’tefikt

el-M’tefike (الْمُؤْتَفِكَةُ)

Ar. “الْمُؤْتَفِكَةُ” “yerle bir olmuŖ Ŗehir”

T. “yndrmiŖ knd; ewrlgen konumlar, Ŗehir , köy

Ar. “الْمُؤْتَفِكَةُ” T.’de “yerle bir olmuŖ Ŗehir”, Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73 KT’de yndrmiŖ knd de; Hekimoğlu KT ‘de ewrlgen konumlar; Manisa KT’de Ŗehir, TEM 40’de köy

TEM 73: (7) yndrmiŖ kndi.(389v/7=053/053)

Hekimoğlu KT: Tağı ewrlgen konumlarını (6) tŖrdi. (505a/5=053/053)

Manisa KT:Dağı lt kavmi helk eyledi Ŗehirler ehli bile, mntakl olmağ bile. (387b/6=053/053)

TEM 40: Dak Lt kavmi kyin bıraktı. (252a/3=053/053)

M’tefikt kelimesi, sözlükte, altüst, tersyüz olmuŖ anlamındadır. Hz. Lut’un kavminin helak edildiği yerler için kullanılmŖtır. Sa’be, Sa’de, Umra, Dm ve Sedm adlı beŖ yerleŖim merkezine verilen addır. Bu Ŗhirlerin en büyüğü sedum Ŗehri idi. Sedum, Ŗam ile Medne arasında bir yerdir. [Akpınar 2002: 175]

Rivayete g re Hz. İbrahim Filistin b lgesine; Hz. Lut ise M tefike b lgesine peygamber olarak g nderilmiŐlerdir.¹¹

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde T EM 73 KT'de *y nd rmiŐ k nd*, Hekimoğlu KT'de *ewr lgen konumlar*, Manisa KT'de *Őehir*; T EM 40 'de *k y* s zc kleriyle karşılanmıştır. T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. "        " karşılığı kullanılan s zc klerden *y nd rmiŐ k nd*, *ewr lgen konumları* (T.), *Őehir* (Ar.); *k yi* (F.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

49. Nak' u (   )

S zl kte "nak", dağılıp yayılan toz ve suyun biriktiği yer anlamına gelir. "Ve tozu dumana katanlara yemin olsun"¹² ayetinde ge en "Nak" kelimesinin Arafat ile M zdelife arasında bulunan bir yer ismi olduğu s ylenmiştir. Buna g re ayetin anlamı Őoyle olur: "Nak vadisinde tozu dumana katan hacılara yemin olsun"(Akpınar 2002: 177)

T EM 73: g z l r bil  ant [447r/1]  oparurlar ol y g rm k birl  toğnu.(447r/1=100/004)

Hekimoğlu KT:  opardılar anda toğnu. (579a/3=100/004)

Manisa KT: Depred rler ol atlar bile  v zlar y  tozlar. (447a/9=100/004)

T EM 40: Pes kopardılar ol vakt toz. (288a/4=100/004)

 oparurlar ol y g rm k birl  toğnu (T EM 73 447r/1=100/004); * opardılar anda toğnu* (Hekimoğlu KT 579a/3=100/004) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

50. Rabve (    )

Kur'an'da iki ayette ge en ve Rabve, Ribve, Rubve ve Rab ve formlarında okunan bu kelime y ksek tepe anlamında olup Bakara suresinde bu anlam da kullanılmıştır.  teki ayette ise belirli bir yer adı olarak tanımlanmıŐtır.¹³

Ar. "    "

T . bir b ğ k t p  t z ; y ksek yir; y ce yirler; y ce yir

Ar "    " T . " " ;T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT 'de *bir b ğ k t p  t z *; Hekimoğlu KT'de *y ksek yirde*; Manisa KT'de *y ce yirlerde*; T EM 40 KT'de *y ce yir* s zc kleriyle karşılanmıştır.

¹¹ Bug n bu b lgede " l  Deniz" (Dead Sea) de denilen l t g l  bulunmaktadır. Rivayetlere g re pis kokulu ve deniz seviyesinden d rt y z metre daha aŐađıda bulunan bu g l, daha  nceleri yoktu. Ancak b lgenin altını  s t ne getirebilecek b y k sarsıntılarla b yle bir g l n oluŐmuŐ olması muhtemeldir. 1965 te b lgede yapılan araŐtırma ve kazılar, g l n g ney kısmında yirmi binden fazla mezar tesbit edilmiŐtir. Bu da, bir zamanlar buralarda, b y k Őehirlerin varolduğunu ve bunların yere batarak yok olduklarını doğrulamaktadır.

¹² Adiyat: 100/4

¹³ Bu ayette ge en bu tepenin neresi olduğuna dair farklı g r Őler ileri s r lm Őtir. DimeŐk Şehri olduğu, yahut  d kavminden Ceyrun b Sa d'in kendi adına yaptırđı ve bol s tunlu bir Őehir olduğu, yahutta Hz. Meryem'in k  kken sığındığı N sra adlı bir Őehir olduğu ve Nasar  isminin de buradan geldiği s ylenmiştir. [Akpınar 2002: 178]

TİEM 73: taqı anların ın m n zagi kim (9) nafaqa  ılurlar m llarını til y  taqrı ho n dluqrını b t n tutmaq  zlerindin [34v/1] bir b st n m nizlig bir b d k t p  t z . (34v/1=002/265)

Hekimoqlu KT: (4) Taqı anların ın  ıfatı kim  arc  ılurlar m llarını, istey  Tangrının ho n dluqrını taqı t lend rmek  c n  zlerindin  ol bust n  ıfatı mengizlig kim y ksek yirde (42a/4=002/265)

Manisa KT: (10) Meşeli ol  avm n ki nafaqa iderler m llarını Taqrı ta'  l  r zılıqrın istemeg-i c n, (11) nefslerini All h yolına şabit eylemeg-i c n ol bost na beşzer ki topraqrı yahşı ola, y ce yirlerde bitmiş ola (31a/10=002/265)

TİEM 40: (21a) Dakı meseli anların kim nafaqa eylerler mallarını, Tanrı dilegin istemek i c n; dakı yirinde dutmak i c n nefslerini ya' n  nefslerin s bit dutarlar inanmaqa kim m zd olısdur: tamam bir bostan meseli gibid r. (2) y ce yirde idi. (21a/1=002/265)

T rk e ilk Kur'an  evirlerinde Ar. "رَبْوَة" karşılıqrı kullanılan s zc klerden bir b d k t p  t z  (T.); y ksek yir (T.); y ce yirler (T.); y ce yir (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

51. er Rak m (الرقيم)

S zl kte rak m, divit, kurşun levha, kitap gibi anlamlara gelir. Onun bir daqr yahut yerleşim merkezi adı olduqr da s ylenmiştir. Bir g r şe g re ise Rak m, Ashab-ı Kehf'in bulunduqr şehrin adıdır. İc risinde maqrara bulunan bir vadi ismi, Ashab-ı Kehf'in k peklerinin adı, yahut isimlerinin yazılı olduqr kitabe adı, maqraranın aqrzını kapatan taşın adı olduqr da ileri s r lm şt r. Ashab-ı kehf'in bulunduqr s z konusu şehrin Kostantiniyye'ye altı fersah uzaklıkta olduqr s ylenmiştir. Rak m'in  rd n' n doqr taraflarında bir yer olduqr da ileri s r lm şt r. Bir grup ilim adamı da Kehf ehli ile Rak m ehlinin Rum diyarında yaşamış ayrı ayrı toplumlar olduqr g r ş ne varmışlardır. [Akpınar 2002: 178-179]

TİEM 73: azu sezind n-m  kim  nj r idil ri bitig idil ri (2)  rdil r biziqr b lg l rimizd  taqr. (215r/1=018/009)

Anonim KT: (5)Azu sizindiņiz kim ( nj r) idileri, bitig idileri, erdiler biziņ (6) belg lerimizdin, taņ? (1a/5=018/009)

Hekimoqlu KT: Saqrındıņ mu,  aqrıkat  ze  ng rn ng eyeleri taqı raqrımn ng (3) irdiler nışanlarımızdan tang? (282b/2=018/009)

Manisa KT: (4) Saqrır mısın ki taqrıķ maqrara ehli bile, raqrım ehli biz m  yetler m zde (5)   aceb mid r. (204a/4=018/009)

TİEM 40: Belki sandun mı, bayık in isleri dakı yazılmış isleri ya' n  bakır tahta kim anda Ash bu'l-Kehf adı yazılmış-ıdı; y hud <Rakıym>, itleri adıdur oldılar (10) nışanlarımızdan, taņ 139a/9=018/009)

 nj r bitig idil ri (TİEM 73 215r/1=018/009); Rak m eyeleri (Hekimoqlu KT 282b/2=018/009); raqrım ehli (Manisa KT 204a/4=018/009); yazılmış isleri ya' n  bakır tahta

kima anda Ashbu'l-Kehf adı yazılmış-ıdı; yhud Rakıym itleri adıdur. (TİEM 40 139a/9=018/009) sözcük gruplarıyla karşılanmıştır.

Ashb'r –Ress (Kur'an-ı Kerim'de helak edildikleri bildirilen eski bir kavim)

Kur'an'da iki ayette (Furkn 25/38, Kf 50/12) Ashb'r-ress'in Nuh, Ad ve Semud kavimleriyle birlikte peygamberlerini yalanladıkları ve bu yüzden helak edildikleri belirtilmekte, bunun dışında bir bilgi verilmemektedir. Bununla birlikte, gerek *ress* kelimesinin manası gerekse Ashb'r-ress'in kimler olduğu, nerede ve ne zaman yaşadıkları konusunda tefsir kitaplarında birçok rivayet mevcuttur. Buna göre, Arapça'da "kuyu, örülmemiş kuyu, çukur, maden ocağı" gibi anlamlara gelen res, Yemme'de Felc de denilen bir kasabanın bir vadinin ve bir kuyunun adıdır.

Ress kuyu demektir. şuayb Aleyhisselam'ın kavmi, kendisini yalanlayınca, çok sığ olan bir kuyunun başında toplandıkları sırada kuyu birden kvermiş, hepsi batmışlar. Başka bir tefsire göre Ress, Doğu Anadolu da bulunan Aras Nehri'dir. İşte bu nehrin kıyısında bulunan bir kent halkı (Semd'un torunları) isyanları yüzünden helak edilmişlerdir. Semd kavminden artakalanlar burada otururlarmış. Kendilerine gelen peygamberi ldrdklerinden dolayı helak olmuşlar. [Ateş 615a]

Ar. "اصح اب الرس" "Ashb'r –Ress, Kuyuya atılanlar"

T. **kuğuğ idilri; kuğuğ eyelerini; Re's kavmini; Ress kuyusu islerini**

Ar. "اصح اب الرس" T. "Ashb'r -Ress, Kuyu Ahabı; Kuyuya atılanlar" Türkçe erken Kur'an evirilerinde; TİEM 73'de **kuğuğ idilri**; Hekimoğlu KT'de **kuğuğ eyeleri**; Manisa KT'de **Re's kavmini**; TİEM 40 KT'de **Ress kuyusu islerini** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: 'dliğlar şmdliğlar **kuğuğ idilri**¹⁴ kmiş kayular (9) anığ ara kş. 264v/8=025/038

Hekimoğlu KT: Tağı 'dnı tağı şmdnı, tağı (3) rlmedk **kuğuğ eyelerini** tağı zamne kişilerni anığ arasında kş. (348a/2=025/038)

Manisa KT: Dağı 'd kavmini dağı şmd kavmini dağı **Re's kavmini** (8) dağı zge ümmetler her ıarnda çok 'aşır ehli geldi, helk oldılar. Anları Ta'rı ta'ldan zge kimse bilmez. (254b/7=025/038)

TİEM 40: Dakı 'd kavmin ya' n helk eyledük; dakı Semd'i dakı **Ress kuyusu islerini** dakı bölükler anun arasında çok. (172b/1=025/038)

TİEM 73: yalėanėa tut(t)ı anlarda burun nħ boğunu (7) ym **kuğuğ boğunu** şmdliğlar řliħni. (TİEM 73 381r/7=050/012)

¹⁴025/038 =264v/8

Rylands KT: Yalġan tuttu (3) olarda burun N h kavmi taķı y r nlan (72a/1) ol ve Őalih kavmi (71b/2=050/012)

Anonim KT: Yalġan s zledi anladın aŐnu N h kavmi Taķı Res aŐh bları (49b) taķı Őem d. (49a/11=050/012)

Hekimoġlu KT: Yalġanġa nisbet kıldı aŐnularında, N h kavmi taķı  r lmed k kuyuġ (5) eyeleri taķı Őem d. (495b/4=050/012)

Manisa KT:(5) yalanladılar anlardan burun N h kavmi daġı Re's kavmi (6) daġı Őem d kavmi. (379b/5=050/012)

T EM 40: Yalan duttu anlardan iler : Nuh kavmi dakı kuyu isleri dakı Őem d. (247a/11=050/012)

kuġuġ idil ri harfiyen “kuyu sahipleri”, metinde = Ar. اصْحَابِ الرَّسِّ “Bunun Yemame’de Felc adı verilen bir k y olup, ahalisinin peygamberlerini diri olarak kuyuya attıkları, peygamberlerinin orada  ld ġu yahut da bunun, Necran ile Yemen’e ve Hadramevt’e kadar uzanan muhitin adı olduġu s ylenmiştir” [Çanga 211b]. Kur’ n Ker m ve Açıklamalı Me’ali’nde “Ress” hakkında deġiŐik tefsirler vardır; daha çok Őuayb (a.s.)ın kavmi olarak bilinmektedir. Bir tefsire g re ise, Yem me ayı  zerinde bir k y n adı olup, Őem d kavminden kalanlar burada otururlardı. Fakat bu bilgiler, sahih haberlerle sabit deġildir. Kur’an tarafından bize bildirilen husus “Ashab-ı Ress” denen bir insan topluluġunun yaşadığı ve k f rleri y z nden helak edildiġidir. [Karaman vd. 2001: 362]

T rke İlk Kur’an evirilerinde; T EM 73’de kuġuġ idil ri; Hekimoġlu KT’de kuġuġ eyeleri; Manisa KT’de Re’s kavmini; T EM 40 KT’de Ress kuyusu islerini s zc kleriyle karşılanmıştır. T rke ilk Kur’an evirilerinde Ar. “ karŐılıġı kullanılan s zc klerden kuġuġ idil ri (T.); kuġuġ eyelerini (T.); Re’s kavmini (Ar.); Ress kuyusu islerini (Ar.+T.); s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

52. R m (الر م)

R m kavminin adı olup tekli r m dir. Rumlar bu ismi ataları R m b. Ays  (Iys ) b. İŐhak b. İbrahim’den almıŐlardır. Anadolu oġrafyası baŐta olmak  zere iklim, bolluk ve bereket bakımından en verimli yerlerden oluŐmuŐ geniŐ bir b lgenin adıdır. Diyar-R m, Rumeli, Roma Őeklinde yer ismi olarak kullanılan bu kelime bir ayette geçer.

Ar. “الر م” “Anadolu”

T . r m boġunu; R m; R m; R miler

Ar “الر م ” T . “Anadolu ”;T rke İlk Kur’an evirilerinde; T EM 73 KT ’de r m boġunu; Hekimoġlu KT’de R m; Manisa KT’de R m; T EM 40 KT’de R miler s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: (9) ġal b  kıldı r m boġunu.(293r/9=030/002)

Hekimoġlu KT: Yingildi R m (385b/1030/002)

Manisa KT: R m maġlub oldu. (286b/2=030/002)

TİEM 40: Yiñildi *R miler* (192a/8=030/002)

T rk e İlk Kur'an  evirlerinde Ar. "   " karşılığı kullanılan s zc klerden **r m boğunu** (Ar.+T.); **R m; R m; R miler** (Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

53. es Saf  (    )

Safa ve Merve, Hz. İbrahim tarafından Allah'a emanet edilerek susuz bir vadide bırakılan Hz. Hacer'in oğlu Hz. İsmail ile birlikte susuzluktan  lme endişesiyle koşa koşa gidip geldiği iki k çük tepedir. Hacer'in bu hatıratını yaşatmak i in, bu iki tepecik arasında yedi kere gidip gelme (sa'y) hac ve umrenin vecibelerinden sayılmıştır. [Akpınar 2002: 168]

Ar. "    " "Safa tepesi "

T . **şaf  tağı; şaf  atlığ tağ; şaf ; Saf **

Ar "    " T . " Safa tepesi ";T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; TİEM 73 KT 'de **şaf  tağı**; Hekimoğlu KT'de **şaf  atlığ tağ**; Manisa KT'de **şaf **; TİEM 40 KT'de **Saf ** s zc kleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: b t nl k n **şaf  tağı** m rv  tağı tağrı niş nlarından turur. kim uğrasa (5)  wk  y  tağı ziy rat kılsa yazuk yok anığ u z  kim t zgins  ol ekki tegr . kim artursa (6) eğg l k b t nl k n tağrı sip s tutuğlu biligli turur. (18v/4=002/158)

Hekimoğlu KT: H k kat u ze (7) **şaf  atlığ tağ** Merve atlığ, Tangrının 'al metlerindin kim kim uğrasa Ka'bege, y  (8) ziy ret a; hi  yazuk yok anığ u ze kim tezgins  ol ikisine tağı kim kim artuğsı kılsa (9) h yr h k kat u ze Tangrı şukr kılđan, bilgen. (22b/6=002/158)

Manisa KT: (4) Tağk k **şaf ** bile Merv, Tağrı ta' l  d ni niş nıdır. Men sik h candandır. Kim beytu'll h'ı h c eylese y  'umre eylese (5) yazuk yokdur anuğ u stine ol ikisinde t v f eylemekte. Kim h yr ta vavu' eylese (6) Tağk k Tağrı ta' l  'ameller k b l eyleyicidir, g yetde bilicidir. (17a/4=002/158)

TİEM 40: Bayık **şaf ** dakı Merve, Tanrı niş nlarındandır. (10) pes her kim kasd eyleye Ev'e, y  ziyarat eyleye; yazuk yokdur anun u zere kim t v f eyleye ol ikiye. Dakı her kim far za deg l-iken işler-ise hayrı, bayık Tanrı (119 sip s dutucudur, bilicidir. (11b/9=002/158)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. "    " karşılığı kullanılan s zc klerden **şaf  tağı** (Ar.+T.); **şaf  atlığ tağ**(Ar.+T.); **şaf ; Saf ** (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

es-Sarh (    )

Sarh, tezyinatlı y ksek k şk demektir. Hz. S leyman'ın Sebe' melikesini ağırlamak i in cinlere yaptırdığı camdan k şkt r.¹⁵

Ar. "    " "tezyinatlı y ksek k şk "

¹⁵ Hz. S leyman'ın yaptırdığı muhteşem sarayın bug n yalnızca "Batı Duvarı" ayaktaadır. Burası Yahudilerce "Ağlama Duvarı" olarak adlandırılmaktadır

T . k şk  rmiŐ yalba  bg n l rdin; k şk tayig k r relerdin; kaŐr-ı emles; k Őkd r, d z lmiŐ sırcalardan

Ar “الصرح” T . “tezyinatlı y ksek k Şk ”;T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT ’de k Şk  rmiŐ yalba  bg n l rdin; Hekimoğlu KT’de k Şk tayig k r relerdin; Manisa KT’de kaŐr-ı emles; T EM 40 KT’de k Őkd r, d z lmiŐ sırcalardan s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: [277v/1] aytıldı aŐar kirgil k Őkk , kaÇan k rdi  rs  anı sezindi anı batığ suw t g aŐtı b l ks (2) ekki baldırındın, aydı ol k Şk  rmiŐ yalba  bg n l rdin¹⁶.(277v/2=027/044)

Hekimoğlu KT: Aytıldı (3) anga: “Kirgil k Őke ol vaŐtın kim k rdi anı sizdi anı tengiz ortası, taşı aŐtı (4) iki y n k ndin. Aydı  aŐik t  ze ol k Şk tayig k r relerdin. (364a/2=027/044)

Manisa KT: Eydildi  na gir kaŐra y  ev ‘arŐasına vaŐt  ki (3) deŐiz Őandı, Őu Őandı Őırcayı aŐdı baldırını: Eyitdi ki: Ol g rgen Őu deg ld r, (4) kaŐr-ı emles Őırcadur.. (268b/2=027/044)

T EM 40: (7)Eyidildi ana: “Gir k Őke!” Pes ol vakt kim g rdi anı, sandı anı ulusu, dakı aŐdı iki incikin. Eyitti S leyman: “Bayık ol (8) k Őkd r, d z lmiŐ sırcalardan.. (181a/7=027/044)

T rk e İlk Kur’an  evirilerinde Ar. “الصرح” karşılığı kullanılan s zc klerden k Şk  rmiŐ yalba  bg n l rdin (F.+Ar.); k Şk tayig k r relerdin (F.+T.+Ar.); kaŐr-ı emles (Ar.); k Őkd r, d z lmiŐ sırcalardan (F.+T.+Ar) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

54. Sebe’ (سبأ)

Yemen’de bir Őehir olup Őu an harap vaziyettedir. Hz. S leyman devrinde yaşamış olan ve Kur’an’da kıssası anlatılan krali enin yaşadığı Őehirdir. Arim selinin yıktığı seddin bulunduğu Őehir de burasıdır. Bu sed, b lgeyi s rekli tahrip eden sel sularını durdurup toplamak i in yapılmıŐtı. Demir ve taŐlardan sağlamca yapılmıŐ olan bu sed ile oluŐturulan b y k baraj ile hem sulama yapıyor hem de suyu i me suyu olarak kullanılıyordu. Sebe’ b lgesi azaptan  nce olduk a verimli, g zel manzaralı, yolları geniŐ ve d z, suyu bol, dillere destan bir yerd . Adını Sebe’ b. YeŐub b. Ya2rub b. Kahtan’dan almıştır. Tarih iler Sebe’lilerin tarihinin milattan  nce 950 yılına kadar uzadığını s ylerler. Bu da Sebe’ yurdunun insanlık tarihinde  ok  nemli ve eski bir medeniyet merkezi olduğunu ortaya koyar. [Akpınar 2002: 183]

Ar. “سبأ” “Yemen’de bir Őehir ”

T . s b ’ eli; Sebe; Seb  iklimi; Sebe ili

¹⁶yalba  bg n l rdin+ = Ar. مُمَرَّدٌ مِنْ قَوَارِيرٍ , yalba “d zeltildiŐ”, buradaki anlamı “cilalanmıŐ, parlatılmıŐ” = Ar. مُمَرَّدٌ “mucell , parlatılmıŐ ” ( anga 478a). yalba’yı KrŐ. DLT III 30 yalbi n n’deki yalbi ile. Bunun i in bkz. ED 919b yalbi.

Ar. “سبأ” “Yemen’de bir Őehir ”;T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; T EM 73 KT ’de **s b ’ eli**; Hekimoğlu KT’de **Sebe**; Manisa KT’de **Seb  iklimi**; T EM 40 KT’de **Sebe ili** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: k diti irak  rm z aydı  t g boldum anı kim sen bilm diğ (3) k lt rd m sağa ay s l ym n **s b ’ elidin** yağın  b r.(275r/3=027/022)

Hekimoğlu KT: (8) KiŐti yırağdın  ngin. Aydı: “ya’ n  bildim  apsadım ol nirseni kim  apsamadığ anıñ birle. Tağı keldim sanga (9) **Sebedin** yağın  ber birle. (362a/8=027/022)

Manisa KT:  aldı az zam n  ok g yib olmadı. (10) Eyitdi ki ben bild m sen bilmege ‘ilmi. Geld m sağa **Seb  ikliminden**, (11) bir yağın  ber get rd m. (266b/9=027/022)

T EM 40: Pes d lendi irak deg l pes eyitti. Bild m anı kim bilmed n anı; dağı get rd m sana **Sebe ilinden**, habar g mens z. (180a/6=027/022)

T rk e İlk Kur’an  evirilerinde Ar. “سبأ” karşılığı kullanılan s zc klerden **s b ’ eli** (Ar.+T.); **Sebe** (Ar.); **Seb  iklimi**(Ar.); **Sebe ili**(Ar.+T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

55. Sedd-u Ye’c c ve Me’c c (سد ي ا ج و م ا ج و ج)

Sed, dağ, engel anlamına gelir. Ye’c c ve Me’c c, S m b. Nuh oğullarından olan bozguncu iki kabiledir. Ayetlerde ge en seddin nerede olduğu konusunda farklı g r Őler vardır.¹⁷

Ar. “سد ي ا ج و م ا ج و ج” “iki dağ arası”

T . **ekki tağ arası; iki tağ arası ; iki tağning arası; iki tağ yanı; iki tağ arası**

Ar. “سد ي ا ج و م ا ج و ج” “iki dağ arası ”;T rk e İlk Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de **ekki tağ arası**; Anonim KT’de **iki tağ arası** ; Hekimoğlu KT’de **iki tağning arası**; Manisa KT’de **iki tağ yanı**; T EM 40 KT’de **iki tağ arası** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73:  a an tegdi  rs  **ekki tağ arasına** bulundu anlarda mundın (5) bir boğun u a yazmaslar s zni.(221v/4=018/093)

Anonim KT:  a an tegdi erse **iki tağ arasında**, buldı olar ikide ağın bir buğun; (6) u a yazmaslar aytunı. (7b/5=018/093)

Hekimoğlu KT: An ağa tegr  kim (2) ol vağtın kim tegdi **iki tağning arasına** tağı buldı ileyindin erenlerni (3) u a yawumazlar s zni. (291b/1=018/093)

¹⁷ Ayette ge en iki dağın Hazar Denizi ile Kara Deniz arasında uzanan sıra dağların bir b l m  olduğu ileri s r lm Şt r. Kimi tarih iler de ayette s z konusu edilen seddin, uzaydan d nya  zerinde g r ld ğ  s ylenen tek insan yapıtı olan  in seddi olduğunu s ylemiŐerdir. Oysa bu sed, Dağıstan ve Kara Deniz ile Hazar Denizi arasında yer alan ve Kafkasya’nın iki Şehri olan Derbent ve Daryal arasına inşa edilmiŐtir. Kara Deniz ve Daryal arasında, aralarını b y k bir ordunun ge emeyeceği derin vadilerin ayırdığı y ksek dağlar vardır. Fakat Derbent ile Daryal arasında bu t r dağlar yoktur ve dağların araları ge it verecek Őekilde geniŐtir. Eski  ağlarda kuzeyden gelen vahŐi ve g bebe kabileler g neydeki toprakları bu ge itlerden yararlanarak istila ederlerdi. Bu akınlardan korunmak i in elli mil uzunluğunda, 29 fit y kseklilđi ve 10 fit geniŐliđi olan bir duvar yapmak zorunda kalmıŐlardır. Bu duvarın kalıntıları bug n bile g r lebilir. M sl man tarih iler bu duvarın Z ’l-Karneyn tarafından yaptırıldığını ileri s rerler.[Akpınar 2002: 184]

Manisa KT: hatt  ki yitişdi iki tağ ortasına (2) sed eyledi, tapdı anda ol ***iki tağ yanında*** bir kavm ki yakın olmazlar (3) siz fehm eylemege luğatları ğarib olmağ-ıç n. (211a/1=018/093)

TİEM 40: T  kağan irdi ***iki taę arasına***, buldı ol iki ileyinde (10) bir kavm; yakın olmazlar kim aňlayalar s zi ya' n  dilleri ayruksı-y-ıdı. (143b/9=018/093)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. "سدي أوج و م أوج" karşılığı kullanılan s zc klerden **ekki tağ arasına** (T.); **iki tağ arasında**(T.); **iki tağning arasına**(T.); **iki tağ yanında**(T.); **iki tağ arasına**(T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

56. ş tr 'l V d  (ش اظئ الوادي)

şam'da bir vadi olduğu s ylenmiştir Kur'an'da bir ayette ge mektedir. "Oraya gelince, kutlu yerdeki vadinin sağ yanındaki ağa  cihetinden: "Ey Musa! ş phesiz Ben alemlerin Rabbi olan Allah'ım diye seslenildi"¹⁸

Ar. "ش اظئ الوادي" "şam'da bir vadi "

T . **kutluę orun; yir i inde bereketlię; m b rek buę' anuň deresi; bereketli yir**

Ar. "ش اظئ الوادي" T ." řam'da bir vadi ";T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; TİEM 73'de **kutluğ orun**; Hekimoęlu KT'de **yir i inde bereketliğ**; Manisa KT'de **m b rek buę' anuň deresi**; TİEM 40 KT'de **bereketli yir** s zc kleriyle karşılanmıştır

TİEM 73: kaçan k ldi  rs   nd nildi  z kniğ kıdığıdın oņı sınardın (2) ***kutluğ orun*** i ind  bir yığa dın kim ay m s  m n (3) taņrı m n ajunluğlarını  gt l gli idi. (283v/2=028/030)

Hekimoğlu KT: Ol vağtın kim (7) keldi anga, kırkıldı kolnung sağ yanındın, ***yir i inde bereketliğ***, (8) yığa dın kim: "Ay M s ! Men Tanrı ' lemlerning erkligi. (371a/6=028/030)

Manisa KT: (10) Vaęt  ki vardı oda nid  oldu M s 'ya vad n  saę yanından ol ***m b rek buę' anuň deresinden*** (11) ol ağa dan ki andan tecelli oldu y  M s  didi. Taĥkik ben ol Taņrı ta'  l ya ki ' lemler n ħalięi men r zıkı-men. (274b/10=028/030)

TİEM 40: Pes ol vakt kim geldi ana, kığrınıldı (8) deren n sağdın yanından, ***bereketli yirde*** ağa dan ya' n  'unnab ağacı-y-ıdı, ki "Y  M s ! Bayık ben, benven Tanrı (9)  lemler  alabısı. (185a/8=028/030)

T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; TİEM 73'de **kutluğ orun**; Hekimoęlu KT'de **yir i inde bereketliğ**; Manisa KT'de **m b rek buę' anuň deresi**; TİEM 40 KT'de **bereketli yir** s zc kleriyle karşılanmıştır. Ar "ش اظئ الوادي" karşılığı kullanılan s zc klerden: **kutluğ orun** (T.); **yir i inde bereketliğ** (T.+Ar.); **m b rek buę' anuň deresi** (Ar.+T.); **bereketli yir** (Ar.+T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

57. Tahte'ř-şecera (تحت الشجرة)

¹⁸ Kasas::28/30

“Allah inananlardan, ağaç altında sana baş eğerek el verirlerken and olsun ki hoşnut olmuştur”¹⁹ ayetinde işaret edilen ve bugün Mekke’nin batısında Mekke’ye 22 km mesafede Cudde yolu üzerinde bulunan Hudeybiyye mevkiindeki Semura ağacının altıdır.²⁰

Ar. “تحت الشجرة” “Semura ağacının altı”

T. **yığaç altı; yığaç astı.; sidre ağacı altı; ağaç dibi**

Ar. “تحت الشجرة” T. “Semura ağacının altı”; Türkçe İlk Kur’an evirilerinde; TEM 73’de **yığaç altı**; Hekimoğlu KT’de **yığaç astı.**; Manisa KT’de **sidre ağacı altı**; TEM 40 KT’de **ağaç dibi** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: hoşnd boldı oę tağrı (9) m’minlrdin aan b’at ıldılar rs mniğ birl **yığaç altında** bildi anı kim knjllri iind [377r/1] indrdi enlikni anlar özü ym berr anlara el açmak yawu.(337v/9=048/018)

Hekimoğlu KT:Hoşnd boldı Tangrı (5) m’minlerdin, ol vatın kim bey’at ılışurlar sening birle, **yığaç astında**. Bildi (6) anı kim kngllerinde bar, indrdi arrnı anlar ze. Taı yanut birdi anlara (7) yaın feth. (490a/4=048/018)

Manisa KT: (4) Taik Tarı ta’l rzı oldı m’minlerden. Bey’at eylediler senün bile **sidre ağacı altında** (5) Bildi ki yüreklerinde olan nesneyi ilşdan indr anlar üstine nefis skin olmağı (6) şevb virdi anlara yaın zamnda feth olmağı (375a/4=048/018)

TEM 40: Bayık hoşnd oldı Tanrı mu’minlerden, (6) ol vakt kim bey’at eylediler senün-ile, **ağaç dibinde**. Pes bildi anı kim gnllerindedr, pes indrdi dlenmegi anların üzere, dakı yanud virdi anlara (7) açmak yaın ya’ n Hayber’i. (244b/5=048/018)

Türkçe İlk Kur’an evirilerinde; TEM 73’de **yığaç altı**; Hekimoğlu KT’de **yığaç astı.**; Manisa KT’de **sidre ağacı altı**; TEM 40 KT’de **ağaç dibi** sözcükleriyle karşılanmıştır. ilk Kur’an evirilerinde Ar”تحت الشجرة” karşılığı kullanılan sözcüklerden: **yığaç altı** (T.); **yığaç astı**(T.); **sidre ağacı altı** (Ar.+T.); **ağaç dibi**(T.) sözcük gruplarıyla karşılanmıştır..

58. et Th (التيه)

“Allah: Orası onlara kırk yıl haram kılındı; yeryüzünde şaşkın şaşkın dolaşacaklar. Sen, yoldan ıkımış millet için tasalanma dedi”²¹ Ayette geçen “yethne” kelimesi şaşkın şaşkın dolaşma yanında, Th’te kalmak anlamında da gelmektedir. Mısır’dan çıkan İsrailoğulları Sina yarımadasına Arabistan’ın kuzey sınırıyla Filistin’in güney sınırının birleştiği yerin yakınındaki Faran lnde uzun bir mdet dolaşmışlardır. İşte bu l, Ben-i İsrail l” diye

¹⁹ Fetih:48/2

²⁰ Hicretin altıncı yılında umre yapmak için 1400 kişilik sahabesiyle yola çıkan Hz. Peygamber’in umre yapmasına izin vermeyen Mekke müşriklerine elçi olarak gönderdiği Hz. Osman’ın mşriklerce ldrldğine dair haberlerin gelmesi üzerine ashabıyla altında ölüm beyati yaptıkları bu ağaç hakkında kaynaklarımızda farklı rivayetler vardır. Yaygın olan rivayete göre, insanlar sürekli bu ağacı ziyaret edip altında namaz kılmaya başlayınca Hz. Ömer bu davranışlarından dolayı onları azarlamış ve ağacı kestirmiştir. [Akpınar 2002: 186]

²¹ Maide: 5/26

de anılan, Eyle, Mısır, Kulz m denizi ve Ser t dağları arasında bulunan, kırk fersah uzunluk ve genişliğindeki, taşlık ve kumluk T h  l d r.

Ar. “التيه” “Tih  l ”

T .y r; yir.; yiry zinde yite yazusı; yirde ya‘n  bayağı yir

Ar. “التيه ” T .“Tih  l  ”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de y r; Hekimoğlu KT’de yirde.; Manisa KT’de yiry zinde yite yazusı; T EM 40 KT’de yirde ya‘n  bayağı yir s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: ayd  ol  ar m kılınmış turur anlar  z  (3) kırk yıl. t zgin  y riy rl r y r  cind  kađđurmađıl yarlıkđın  ıķıđlı boğunlar  z .(83v/3=005/026)

Hekimoğlu KT Ayd  H k kat  ze ol,  ar m kılınmış anlar  ze (4) kırk yıl. M te ayyir bolurlar yirde. Kađđurmađıl (5) buyrukđın  ıķđa n erenler arasında.(108b/3=005/026)

Manisa KT: (6) Eyitdi: Ta k k  ud s’e girmek  ar m oldu anlar  stine. Kırk yıl azarlar (7) yiry zinde yite yazusında kayđurma f s k kavmler  stine ki Ta rı ta‘ l  buyruğından  ıķdılar. (77b/6=005/026)

T EM 40: Eyitti: Bayık ol ya‘n  ol il,  ar m olınmışdur (5) anların  zere kırk yıl. Hayr n olalar yirde ya‘n  her g n y rirler-idi; irte dururlar-ıdı, gend zilerini bayağı yirde bulurlar-ıdı. Pes kayurma kavm  zere buyrukdan  ıķıcılar. (51a/4=005/026)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde Ar. “التيه” karşılığı kullanılan s zc klerden y r; yirde.(T.); yiry zinde yite yazusı (T.) ; yirde ya‘n  bayağı yir (T.+Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

59. T r -1 S n  (طور سيناء)

Dilcilerin a ıklamalarına g re, t r dağ demektir. Bazıları,  zellikle ağa  yetişmeyen  ıplak dağlara t r dendiğini s ylemişlerdir. T r, Mısır’ın kuzey doğusunda Afrika’yı Asya’ya bağlayan tarihi yarımada’ya verilen addır. O, bu adı, T r b. İsmail b. İbrahim’den almıştır. Bir başka g r şe g re T r -1 S n  ve T r -1 Zeyt  beyt ’l-Makdis yanında bulunan iki dağın adıdır. İbranicede “S n ” m barek, “T r” ise dağ anlamına geln iki kelimedir. Arap ada meyveli ve ağa lı dağlara “t r”, ağa sız dağlara ise “cebel” adı verilir. Hz. Adem ile Hz. Havva’nın kabirlerinin T r dağında olduğu da s ylenmiştir. [Akpınar 2002: 189-191]

T r, Kur’an’da on ayette ge mektedir.

Ar. “طور سيناء ” “Tur dağı ”

T . tağ sınarı; T r yanı; T r yanı; T r tağındın yana

Ar. “طور سيناء ” T .“ Tur dağı ”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de tağ sınarı; Hekimoğlu KT’de T r yanı; Manisa KT’de T r yanı; T EM 40 KT’de T r tağındın yana s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: ka an kim  t di  rs (8) m s  atalmış vağtını el t(t)i ewi boğunını tağ sınarındın ot , ayd  (9) ewi boğunına ya‘n   wluğına turunlar m n k rd m otnı bolgay kim

kältürgäy män silärkä andın bir saw yā bir kās otdın [283v/1] bolğay kim silär isingäy silär.(282r/8=028/029)

Hekimoğlu KT:ol vaqtın kim (4) ötedi Mūsā vaqtını taķı yörیدی ehli birle; kördi Tūr yanındın (5) otnı aydı ehlinge: “Kıçing, men kördüm ot. Bolğay kim kelgey men sizge (6) andın ħaber birle, yā eksündü birle otdın; bolğay kim siz çoğay siz. (371a/3=028/029)

Manisa KT: Vaqtı ki (7) Mūsā eceli düketdi tamām eyledi yürیدی ehli birle, Tūr yanında od gördi, (8) eyitdi ehline: Bunda oturuñuz. Taħķıķ ben od gördüm; ola kim size andan (9) ħaber getürem yol ħaberini yā bir pāre aģaçda od getürem; ola kim ıřınasız anuñ-ıla. (274b/6=028/029)

TİEM 40: Pes ol vakt kim tamām eyledi Mūsā, müddeti, (6) dakı yürیدی evi kavumı-y-ıla; gördi Tūr tağındın yanadın, od; eyitti evi kavumına: Eglenün, bayık ben gördüm od. Ola kim, ben (7) getürem size andan bir habar, yā bir pāra ıgsü yā od oddan; ola kim siz isinesiz. (185a/5=028/029)

Türkçe ilk Kur’an çevirilerinde; TİEM 73’de **tağ sıñarı**; Hekimoğlu KT’de **Tūr yanı**; Manisa KT’de **Tūr yanı**; TİEM 40 KT’de **Tūr tağındın yana** sözcükleriyle karşılanmıştır. ilk Kur’an çevirilerinde Ar “**طور سيناء**” karşılığı kullanılan sözcüklerden: **tağ sıñarı** (T.); **Tūr yanı** (Ar.+T.); **Tūr yanı**(Ar.+T.); **Tūr tağındın yana** (Ar.+T.) sözcük gruplarıyla adlandırılmıştır.

60. Tuva (طوى)

Filistinde bulunan Tūr dağının yanında bir vadi adıdır. Bu vadi Yüce Allah’ın Hz. Musa ile konuşması ve Hz. Musa’nın Mısır’dan çıktıktan sonra oraya uğramasıyla şereflenen kutsal bir yerdir. Kur’an’da iki ayette geçer.

Tuva (طوى)

Ar. “طوى” “Tuva Vadisi”

Filistinde bulunan Tūr dağının yanında bir vadi adıdır. Bu vadi Yüce Allah’ın Hz. Musa ile konuşması ve Hz. Musa’nın Mısır’dan çıktıktan sonra oraya uğramasıyla şereflenen kutsal bir yerdir. Kur’an’da iki ayette geçer

Tü. arığ öz; öz arığ Tuvā atlıg ; arığ artılmış orun kim atı Tuvā turur. ; ħol arığ kılınmış Tuvā, vād-i muqaddes ki adı Tuvā, aru olunmış dere

Ar. “طوى” Tü. “Tuva vadisi”, Türkçe İlk Kur’an çevirilerinde; TİEM 73 KT’de **arığ öz**; Rylands KT’de **öz arığ Tuvā atlıg**; Anonim KT’de **arığ artılmış orun kim atı Tuvā turur. ;** Hekimoğlu KT’de **ħol arığ kılınmış Tuvā**; _Manisa KT’de **vād-i muqaddes ki adı Tuvā**.,TİEM 40’de **aru olunmuş dere** sözcüğü ile karşılanmıştır.

TİEM 73: män [229r/1] idin män. suçulğil ekki na^c lıñnı. sän arığ öznin içindä sän anın atı tuvā turur. (229r/1=020/012)

Rylands KT:men men seniñ İdiñ, (2) suçulğil iki na^c leyniñi, sen özde (3) arığ Tuvā atlıg (39a/1=020/012)

Anonim KT: men men seni  İdi  su ul ıl na‘ lııııı (4) kim sen arig aritilmis orunda-sen kim anıı atı Tuv  turur. (19b/3=020/012)

Hekimo lu KT: Ha ıkat  ze men, men İding. Su ul ul na‘ leyningni; sen kolda (3) arig kılınmış Tuv da (301b/1=020/012)

Manisa KT:Ta kik men seni  Ta ru -men ki seni yaratdum.  ıkar na‘ lunu ı ayaga ndan, ta kik sen (4) v d-i mukaddesde-sen ki adı Tuv ’dur. (218a/3=020/012)

TİEM 40:Bayık ben, benven  alabun. Pes  ıkar bırak, iki na‘ lınun; bayık sen (2) deredesin, aru olınmış dere, ol yir adı. (148b/1=020/012)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde TİEM 73 KT’de arig  z, Hekimo lu KT’de kol arig kılınmış Tuv da, Rylands KT’de  z arig Tuv  atlıg; Anonim KT’de arig aritilmis orun kim atı Tuv  turur.; Hekimo lu kT’de arig kılınmış tuv ; Manisa KT v d-i mukaddesde- ki adı Tuv , TİEM 40’de aru olınmış dere s zc kleriyle karşılanmıştır. T rk e ilk Kur’an  evirilerinde Ar. “طو ى” karşılıgı kullanılan s zc klerden arig  z(T.),  zde arig Tuv  atlıg (T.); arig aritilmis orunda-sen kim anıı atı Tuv  turur (T.); kolda arig kılınmış tuv (T. Ar.), v d-i mukaddesde-ki adı Tuv ’dur. (Ar.+ T.); aru olmış dere (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

Tuva (طو ى) Ar. “طو ى” “Tuva Vadisi”

T . arig kol atı tuv  turur, arig turur, atı Tuv  turur; arig kılınmış kol Tuv  atlıg yir.; v d-ı mukaddes ki adı Tuv ’dur, dere arınmış, Tuv  adlu

Ar. “طو ى” T . “Tuva Vadisi”, T rk e erken Kur’an  evirilerinde; TİEM 73 KT’de arig kol atı tuv  turur; Anonim KT’de arig turur, atı Tuv  turur; , Hekimo lu KT’de arig kılınmış kol, Tuv  atlıg yir Manisa KT’de v d-ı mukaddes ki adı Tuv , TİEM 40 ‘de dere arınmış, Tuv  adlu s zc kleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: an ada o ıdı anı (7) idisi ol arig kolda atı tuv  turur. (434v/6=079/016)

Anonim KT: (5) Andın kim nid  kıldı a a anıı İdişi kim arig turur, atı Tuv  turur (124a/5=079/016)

Hekimo lu KT: Ol va tın kim kııırdı İdişi (2) arig kılınmış kolda, Tuv  atlıg yirde. (563b/1=079/016)

Manisa KT: (4) Ta rı ta‘  l ya nid  eyledi M s ’ya v d-ı mukaddesde ki pa dur, arıdur ki adı Tuv ’dur. (434a/4=079/016)

TİEM 40 KT:Ol vakt kim kıgırdı ana,  alabısı, derede arınmış, Tuv  adlu. (280a/3=079/016)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde TİEM 73 KT’de arig kol atı tuv  turur; Anonim KT’de arig turur, atı Tuv  turur; Hekimo lu KT’de arig kılınmış kol Tuv  atlıg yir.; Manisa KT’de v d-ı mukaddesde ki adı Tuv ’dur, TİEM 40’de dere arınmış, Tuv  adlu s zc kleriyle karşılanmıştır. T rk e ilk Kur’an  evirilerinde Ar. “طو ى” karşılıgı kullanılan s zc klerden arig kol(T.); atı tuv  turur; arig turur, atı Tuv  turur(T.+Ar.); arig kılınmış kol, Tuv  atlıg yir

(T.+ Ar.), v d-1 mukaddes ki adı Tuv  (Ar.+T), dere arınmış, Tuv  adlu (T.+Ar.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

61. el-Udvet 'd-D nya (العدوة الدنيا)

Vadinin yakın tarafı anlamına gelen bu ifadenin zıddı olan “el-Udvet 'l Kusv ” ifadesi de vadinin uzak tarafı anlamına gelip her ikisi de aynı ayette geçmektedir. Bedir savaşını yapan iki ordunun karargah kurdukları yerleri bildiren bu ifadelerden ilki M sl manların bulunduğu tarafa, ikincisi ise Mekkeli m şriklerin bulunduğu yere işaret etmektedir. Buna g re İslam ordusu Bedir vadisinin Med ne'ye yakın tarafında şirk ordusu ise uzak tarafında bulunmaktaydı. [Akpınar 2002: 192]

Ar. “العدوة الدنيا” “vadinin yakın tarafı ”

T . yakın sınıar; yakın sınıar;  olnuğ yakınra  kırığı; v d n ğ aşağasına yakın; dere yanının yakınırağı

Ar. “العدوة الدنيا” T .“ vadinin yakın tarafı ”;T rke erken Kur'an evirilerinde; T EM 73'de yakın sınıar; Rylands KT'de yakın sınıar; Hekimoğlu KT'de  olnuğ yakınra  kırığı; Manisa KT'de v d n ğ aşağasına yakın; T EM 40 KT'de dere yanının yakınırağı s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: anada kim sil r (5) yakın sınıar  rdiņizl r anlar yır k sınıar  rdil r arķıř kuğıra  sil rdin.(135r/5=008/042)

Rylands KT: Anada (3) yakın sınıar erdiņiz, olar (2b1) ır k sınıar erdiler arķıř astınra  sizdin. (2a/2=008/042)

Hekimoğlu KT: Ol vağtın kim siz (2)  olnuğ yakınra  kırığında tağı anlar  olnuğ yır kra  kırığında tağı m n gliler, (3) astınra  sizdin. (176a/1=008/042)

Manisa KT: Siz v d n ğ aşağasına yakındunuz (126b) anlar ırağ-ıdı Med ne'den,  afile dağı sizden aşağa-y-ıdı. (126a/11=008/042)

T EM 40: Ol vakt kim, siz dere yanının yakınırağında-y-ıdunuz; dakı anlar (10) dere yanının ırağında-y-ıdı; dakı deve biniciler ya'n  k vran kavmı aşağarak sizden.. (85a/9=008/042)

T rke İlk Kur'an evirilerinde Ar. “العدوة الدنيا” karşılığı kullanılan s zc klerden yakın sınıar; yakın sınıar (T.);  olnuğ yakınra  kırığı (T.); v d n ğ aşağasına yakın (Ar.+T.); dere yanının yakınırağı (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

62. el-Udvet 'l Kusv  (العدوة القصى)

“el-Udvet 'l Kusv ” ifadesi vadinin uzak tarafı anlamına gelip her ikisi de (el-Udvet 'd-D nya/ el-Udvet 'l Kusv ) aynı ayette geçmektedir. Bedir savaşını yapan iki ordunun karargah kurdukları yerleri bildiren bu ifadelerden ilki M sl manların bulunduğu tarafa, ikincisi ise Mekkeli m şriklerin bulunduğu yere işaret etmektedir. Buna g re İslam ordusu Bedir vadisinin Med ne'ye yakın tarafında şirk ordusu ise uzak tarafında bulunmaktaydı. [Akpınar 2002: 192]

Ar. “الاحود” “yerde olan uzun hendek ve yarık”

T. **kuğı** ; **Uğdd** ; **yarılmış yirler**; **Uğdud** ; **kazılmış yir**

Ar. “الاحود” T.“ yerde olan uzun hendek ve yarık”;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73’de **kuğı**; Anonim KT’de **Uğdd** ; Hekimoğlu KT’de **yarılmış yirler**; Manisa KT’de **Uğdud**; TEM 40 KT’de **kazılmış yir** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: [439r/1] ldrldi **kuğı idilri** (439r/1=085/004)

Anonim KT: (129a) La’ net kılınmış turur **Uğdd kavmina**. (129a/1=085/004)

Hekimoğlu KT:ldrlsn **yarılmış yirlerinin eyeleri**. (569b/6=085/004)

Manisa KT: Helk oldu, la’ net oldu **Uğdud kavmi** ki yiri yarup od yandurdılar. (439a/6=085/004)

TEM 40: la’ nat olındı, **kazılmış (7) yir isleri** (283a/6=085/004)

Türkçe ilk Kur’an evirilerinde; TEM 73’de **kuğı**; Anonim KT’de **Uğdd** ; Hekimoğlu KT’de **yarılmış yirler**; Manisa KT’de **Uğdud**; TEM 40 KT’de **kazılmış yir** sözcükleriyle karşılanmıştır. ilk Kur’an evirilerinde Ar “الاحود” karşılığı kullanılan sözcüklerden: **kuğı** (T.); **Uğdd** (Ar.); **yarılmış yirler**(T.); **Uğdud** (Ar.); **kazılmış yir** (T.) sözcük gruplarıyla karşılanmıştır.

64. Uhad (اح)

Medne’nin kuzeyinde bir dağın adıdır. Mekke müşrikleriyle yapılan ikinci büyük savaşın gerçekleştiği dağın adıdır. Diğer dağlardan ayrı tek başına bir dağ olduğu için, tek anlamına gelen “ehad” kökünden bu isimle anılmıştır.

Ar. “اح” “Medne’nin kuzeyinde bir dağın adıdır”

T. **soņ uğur**; **songunguz içinde**; **horetnz**; **soņunuz**

Ar. “اح” T. ” Medne’nin kuzeyinde bir dağın adıdır “;Türkçe erken Kur’an evirilerinde; TEM 73’de **soņ uğurnz**; Hekimoğlu KT’de **songunguz içinde**; Manisa KT’de **horetnz**; TEM 40 KT’de **soņunuz** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: ol vağtın kim barur siz (4) tağı kymz siz bir kim rs uğ tağı yalawa ndyr sizni **soņ uğurnz** iind.. (52v/4=003/153)

Hekimoğlu KT:Ol vağtın kim barur siz tağı kymezi siz bir kim irse (7) uğ, tağı yalawa ndeyr sizni **songunguz içinde**. (67a/6=003/153)

Manisa KT: Ol vağtda siz ığduğuz, iltifat eylemednz kimseye (48b) Neb dağı sizi da’ vet eyler-idi **horetnze**.. (48a/11=003/153)

TEM 40: Ol vakt kim irak gider-idnz, (10) dağı durmaz-ıdunuz hiç kimseye; dağı yalawa okır-ıdı sizi **soņunuzda**. (32b/9=003/153)

²³ Yemen’de Yahudi Z Nvas ve adamları, Yahudi dinine dönmeyen Necran Hıristiyanlarını ateş dolu hendeklere atıp yakmış ve onların cayır cayır yanmalarını seyretmişlerdir. (Ateş 1030b)

Türkçe İlk Kur'an evirilerinde; TEM 73'de **soñ gr**; Hekimoğlu KT'de **songunguz içinde**; Manisa KT'de **horetnz**; TEM 40 KT'de **soñunuz** sözcükleriyle karşılanmıştır. ilk Kur'an evirilerinde Ar"اح" karşılığı kullanılan sözcüklerden: **soñ grnz** (T.); **songunguz içinde**(T.); **horetnz** (Ar.); **soñunuz** (T.) sözcük gruplarıyla karşılanmıştır..

65. mm'l Kur (ام القرى)

Mekke şehrinin öteki ismidir. Kelimenin başındaki "b" harfinin "mim" harfinin yerine geldiği söylenmiştir. lleri içine çekip aldığından, günahları gideren kutsal bir şehir olduğundan, suyu az olduğundan, dağlarından sel suları çekilip, yahut da yeryüzünün merkezi, özü kaymağı olduğundan şehre bu anlamlara gelen "Mekke" kökünden Mekke denmiştir. Bir diğer görüşe göre ise "ışlık alma" anlamına gelen "mk'dan bu isim verilmiştir. Çünkü cahiliye döneminde Araplar ışlık alarak Ka'beyi tavaf ediyorlardı. Mekke için şehirlerin anası anlamına mm'l Kur denmiştir.

Ar. "ام القرى" "Mekke şehrinin öteki ismi "

T. **mkk boğunu**; **mekkeni** ; **Mekke şavmi**; **Mekke**

Ar. "ام القرى" T." Mekke şehrinin öteki ismi ";Türkçe erken Kur'an evirilerinde; TEM 73'de **mkk boğunu**; Hekimoğlu KT'de **mekke** ; Manisa KT'de **Mekke şavmi**; TEM 40 KT'de **Mekke** sözcükleriyle karşılanmıştır.

TEM 73: bu bitig turur indrdimiz anı şutluğ <knik tutuğlu> (9) ol kim yzika otu yana řorķutsa **mkk boğunu** anıñ tağrasind. anlar kim kertgnrlr [104r/1] keğinkik kertgnrlr anar anlar namzları z kdzrlr.(104v/9=006/092)

Hekimoğlu KT:Tağı bu kitb, indrdk anı; (8) bereketlig, menfa'atleri kp ađđan; <rstlağan> ol nirseni kim ileyinde turur; tağı munung üçün kim řorķutsang **Mekkeni....**(134b/7=006/092)

Manisa KT: Bu şur'an kitbdur, indrdk, mbrekdr. (7) Taşdığ eyleyicidr elince gelen nebiler kitbları řorķutmađ-in **Mekke şavmini** (8) dağı şavlisinde olanları. Ol gişiler ki imn getrrlr hirete imn getrrlr şur'an'a, anlar (9) namzlarını dyim şağlarlar. 96b/6=006/092)

TEM 40: (3) Dakı uşbu kitabdur, indrdk anı; mubrekdr; gircek dutıcıdur anı kim ileyindedir ya'n ilerği kitablar; dakı korkıdasan y Muhammed **Mekke'yi** (4) dakı anı kim yresindedr.....(64b/3=006/092)

Türkçe ilk Kur'an evirilerinde Ar. "ام القرى" karşılığı kullanılan sözcüklerden **mkk boğunu** (Ar.+T.); **mekkeni** ; **Mekke şavmi**; **Mekke** (Ar.) sözcük gruplarıyla karşılanmıştır.

66. Vd (واد)

Tarihte ilk defa dağ ve tepelerde oydukları taş evlerde yaşadığı sanılan toplum Semud kavmidir. Semud kavmi Arabistan'ın kuzey batı kısmında yer alan ve başkenti Medne-Tebuk demiryolu üzerindeki istasyon şehri Medain-i Salih olan Hıcr bölgesidir.

Ar. "واد" "taş evde yaşayan topluluklar"

T . **taş  z nd .**; **uluğ taş,  ol; dereler dere**

Ar. “ واد ” T .“ taş evde yaşayan topluluklar ”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de **taşnı  z nd .**; Hekimoğlu KT’de **uluğ taş,  ol**; Manisa KT’de **dereler**; T EM 40 KT’de **dere** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73: (5) ş m d boğunu anlar kim k s ril r **taşnı  z nd .**(442v/5=089/009)

Hekimoğlu KT: tağı ş m d birle, anlar kim kestiler **uluğ taşnı, kolda.** (573a/2=089/009)

Manisa KT: Dağı ş m d  avmine ne işler işledi ki kesdiler taşları, mağaralar eylediler (10) **derelerden.** (441b/9=089/009)

T EM 40:(9) Dakı Sem d’a ya’n  nite işledi, anlar kim kesdiler taşı, **derede.** (284b/9=089/009)

T rk e ilk Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de **taşnı  z nd .**; Hekimoğlu KT’de **uluğ taşnı,  ol**; Manisa KT’de **dereler**; T EM 40 KT’de **dere** s zc kleriyle karşılanmıştır. ilk Kur’an  evirilerinde **Ar** “ واد ” karşılığı kullanılan s zc klerden: **taşnı  z nd ** (T.); **uluğ taş**(T.);, ** ol; dereler**(T.); **dere** (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır..

67. V d  Ğayru z -Zer (واد  يـر ذي ذرع)

Bu Kur’an ifadesiyle, ekilip dikilmeye elverişli olmayan Mekke vadisi kastedilmiştir. Hz İbrahim’in hanımı Hz. Hacer ile oğlu Hz. İsmail’i bu vadiye yerleştirdiğinde Y ce Allah’a dua ederken řu şekilde bu ifadeyi kullanmıştır.

*“Rabbimiz! Ben  ocuklarımdan kimini, namaz kılabilmeleri i in senin kutsal evinin yanında, ziraata elverişsiz bir vadiye yerleştirdim. Rabbimiz! İnsanların g n llerini onlara meylettir, ş kretmeleri i in onları  r nlerle rızıklandır.”*²⁴

Ar. “ واد  يـر ذي ذرع ” “ekilip dikilmeye elverişli olmayan arazi ”

T . **bir  z tarığsız.; bir  ol, ekinligdin  ngin; v d e ekini yoğdur; bir dere, ekinl  deg l**

Ar. “ واد  يـر ذي ذرع ” T .“ ekilip dikilmeye elverişli olmayan arazi”;T rk e erken Kur’an  evirilerinde; T EM 73’de **bir  z tarığsız.**; Hekimoğlu KT’de **bir  ol, ekinligdin  ngin**; Manisa KT’de **v d  ekini yoğdur**; T EM 40 KT’de **bir dere, ekinl  deg l.** s zc kleriyle karşılanmıştır.

T EM 73:(6) iğimiz  m n ornat(t)ım oğlum kızımdın **bir  zik  tarığsız.** ağırlığ  wn n  skind . (7) iğimiz  ağağın kılrsa sil r nam znı kılıl k n ll rni kişil rdin (8) k s r anlar a r z  kılıl anlar a yemişl rdin bolęay kim anlar ş kr  t g yl r.(191r/6=014/037)

Hekimoğlu KT: İğimiz. H k kat  ze  ar r kılurdum (7) oğlanlarımdın, **bir kolda, ekinligdin  ngin**; h r m kılınmış ew ng  atında. (8) İğimiz peyveste kılşalar nam znı. Tağı kılıl k ng ll rni kişilerdin, (9) iwer anlar tapa. Tağı r z  birgil anlar a, meyvelerdin; bolęay kim ş kr kılęaylar. (250b/6=014/037)

²⁴ İbrahim: 14/37

Manisa KT:Y  Rabben  Y  All h ta k k ben s kin eyled m ba'zı z rriyet mi ki  sm 'ild r anası bile (180a) bize v dide ekini yokdur sen n ev nde ki  ar m eyledi sen ta'arruz eylemekden. Y  Rabben  Y  All h!  att  ki nam z turguralar (2) kıl ba'zı gişiler y reklerini, anlara meyl eyles n. Rızk eyle naşib eyle (3) d rl  yimişlerden; ola kim Őkr eyleyeler. (179b/11=014/037)

T EM 40:  y  alabumuz! Bayık ben turaklandurdum nesl mden ya'n   sm 'il'i, bir dere, ekinl  (8) deg l, ev n katında azamatlu olmuş y  har m olmuş ya'n  t fan har b eylemek.  y  alabumuz! T  tururalar nam zı. Pes kıl g n ller  damılardan, meyl eyleye (9) anlara; dakı r z  vir anlara, yimişlerden; ola kim anlar Őkr eyleyeler. (122b/7=014/037)

T rke İlk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de **bir  zi tariġsız**.; Hekimoġlu KT'de **bir  ol, ekinligdin  ngin**; Manisa KT'de **v d  ekini yokdur**; T EM 40 KT'de **bir dere, ekinl  deg l**. s zc kleriyle karşılanmıştır. ilk Kur'an  evirilerinde Ar" واد غير ذي نرع" karşılığı kullanılan s zc klerden: **bir  zi tariġsız** (T.); **bir  ol, ekinligdin  ngin** (T.); **v d  ekini yokdur** (Ar.+T.) ; **bir dere, ekinl  deg l** (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

68. el- V d 'l Eymen (الواد ال ايمن)

Ar. " الواد ال ايمن " " "

T .  z knin  d ġidin onı sınarın;  olnung saġ yanı; vad n n saġ yanı; deren n saġdın yanı

Ar. " الواد ال ايمن " T ." ";T rke erken Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de ** z knin  d ġidin onı sınar**; Hekimoġlu KT'de ** olnung saġ yanı**; Manisa KT'de **vad n n saġ yanı**; T EM 40 KT'de **deren n saġdın yanı**

T EM 73: kaġan k ldi  rs   nd nildi  z knin  d ġidin onı sınardın (2)  utluġ orun i ind  bir yıġaġdın kim ay m s  m n (3) taŗrı m n ajunluġlarını  gt l gli id . (283v/1=028/030)

Hekimoġlu KT: Ol vaġtın kim (7) keldi anga,  ırkıldı  olnung saġ yanındın, yir i inde bereketliġ, (8) yıġaġdın kim: "Ay M s ! Men Tanrı ' lemlerning erkligi. (371a/6=028/030)

Manisa KT: (10) Vaġt  ki vardı oda nid  oldu M s 'ya vad n n saġ yanından ol m b rek buġ' anu  deresinden (11) ol aġaġdan ki andan tecelli oldu y  M s  didi. Ta k k ben ol Taŗrı ta'  l ya ki '  lemler n  aliki men r zıkı-men. (274b/10=028/030)

T EM 40: Pes ol vakt kim geldi ana, kıġrınıldı (8) deren n saġdın yanından, bereketli yirde aġaġdan ya'n  'unnab aġacı-y-ıdı, ki "Y  M s ! Bayık ben, benven Tanrı (9)  lemler  alabısı. (185a/8=028/030)

T rke ilk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de ** z knin  d ġidin onı sınar**; Hekimoġlu KT'de ** olnung saġ yanı**; Manisa KT'de **vad n n saġ yanı**; T EM 40 KT'de **deren n saġdın yanı**; ilk Kur'an  evirilerinde Ar" الواد ال ايمن " karşılığı kullanılan s zc klerden: ** z knin  d ġidin onı sınar** (T.); ** olnung saġ yanı**(T.); **vad n n saġ yanı** (Ar.+T.); **deren n saġdın yanı** (T.). s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

69. el- V d 'l-Mukaddes (الواد ال حق دس)

T . arıĝ  z atı t v ; ; kolda;  zde arıĝ T v  atlıĝ; arıtılmış orun atı T v  turur; arıĝ kılınmış T v , v d-i muĝaddesde- ki T v 'dur, aru olunmış dere

Ar. “(الواد المقدس)” T . “Tuva vadisi”, T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; T EM 73 KT'de arıĝ  z atı t v  turur; Rylands KT'de  z arıĝ T v  atlıĝ; Anonim KT'de arıtılmış orun atı T v  turur; Hekimoĝlu KT'de k l arıĝ kılınmış T v ; Manisa KT'de v d-i muĝaddesde- ki adı T v 'dur., T EM 40'de aru olunmış dere s zc ĝ  ile karşılanmıştır.

Filistinde bulunan T r daĝının yanında bir vadi adıdır. Bu vadi Y ce Allah'ın Hz. Musa ile konuşması ve Hz. Musa'nın Mısır'dan  ıktıktan sonra oraya uĝramasıyla şereflenen kutsal bir yerdir. Kur'an'da iki ayette ge er.

T EM 73: m n [229r/1] için m n. su ulĝil ekki na' lıĝnı. s n arıĝ  zniĝ i ind  s n anıĝ atı t v  turur. (229r/1=020/012)

Rylands KT: men men seniĝ İđiĝ (2) su ulĝil iki na' leynniĝni, sen  zde (3) arıĝ T v  atlıĝ. (39a/1=020/012)

Anonim KT: men men seniĝ İđiĝ su ulĝil na' lıĝnı (4) kim sen arıtılmış orunda-sen kim anıĝ atı T v  turur (19b/3=020/012)

Hekimoĝlu KT: H k kat  ze men, men İğing. Su ulĝul na' leyningni; sen kolda (3) arıĝ kılınmış T v da (301b/1=020/012)

Manisa KT: Taĝk k men seniĝ Taĝruĝ-men ki seni yaratdum.  ıkar na' lunuĝnı ayaĝuĝndan, taĝk k sen (4) v d-i muĝaddesde-sen ki adı T v 'dur. (218a/3=020/012)

T EM 40: Bayık ben, benven  alabun. Pes  ıkar bırak, iki na' linun; bayık sen (2) deredesin, aru olunmış dere, ol yir adı. (148b/1=020/012)

T rk e ilk Kur'an  evirilerinde T EM 73 KT'de arıĝ  z atı t v  turur; ; Rylands KT'de  zde arıĝ T v  atlıĝ; Anonim KT'de arıtılmış orun-sen atı T v  turur; Hekimoĝlu KT'de k l arıĝ kılınmış t v  ; Manisa KT v d-i muĝaddesde- ki T v 'dur., T EM 40'de aru olunmış dere s zc kleriyle karşılanmıştır. T rk e ilk Kur'an  evirilerinde Ar. “طو ى” karřılıĝı kullanılan s zc klerden arıĝ  z atı t v  turur; (T.),  z arıĝ T v  atlıĝ (T.+Ar.) ; arıtılmış orun-sen atı T v  turur (T.+Ar.); k l arıĝ kılınmış t v  (T. Ar.), v d-i muĝaddesde- ki T v . (Ar.+ T.); aru olmuş dere (T.) s zc k gruplarıyla karşılanmıştır.

70. V di'n-Neml: (واد النمل)

Karınca Vadisi anlamına gelen bu tabir bir ayette ge mektedir.

Ar. “واد النمل” “Karınca vadisi”

T . karın alar k l ; karın alar k l ; karınca v disi; karınca deresi

Ar. “واد النمل” T . “Karınca vadisi”; T rk e İlk Kur'an  evirilerinde; T EM 73'de karın alar k l ; Hekimoĝlu KT'de karın alar k l ; Manisa KT'de karınca v disi; T EM 40 KT'de karınca deresi s zc kleriyle karşılanmıştır.

TİEM 73: (5) kaçan kim kldilr rs karınçkalar kolına aydı bir karınçka ay karınçkalar kirinlr ornuuzlarğa (6) sımasun sarsıtmasun silrni slymn taķı anıñ çriqlri anlar bilmslr.(275v/5=027/018)

Hekimoğlu KT:Ançađa teğr ol vaķtıñ kim keldiler (362a/1) karınçalar kolı ze, aydı bir karınça: “Ay karınçalar! Kiring turđu yirleringizge, (2) sındurmasun sizni Sleymn taķı çerigi, taķı anlar bilmesler. (361b/9=027/018)

Manisa KT: (266b) ĥatt ki karınca vdisine yitişdi eyitdi bir karınca y karınçalar: (2) Girñz meskenlerñze, yirlerñze başmasun sizi Sleymn dağı çerisi (3) anları bilmez-iken. (266b/1=027/018)

TİEM 40: T kaçan kim geldiler karınca deresine, eyitti bir karınca: “İy karınçalar, girn (2) turak yirlerñze! Sımasun sizi Süleyman dakı sleri; dakı anlar bilmezler. (180a/1=027/018)

Türkçe İlk Kur’an evirilerinde; TİEM 73’de **karınçkalar kolı**; Hekimoğlu KT’de **karınçalar kolı**; Manisa KT’de **karınca vdisi**; TİEM 40 KT’de **karınca deresi** sözcükleriyle karşılnmıştır. ilk Kur’an evirilerinde Ar” واد النحل ” karşılığı kullanılan sözcüklerden: **karınçkalar kolı** (T.); **karınçalar kolı**(T.); **karınca vdisi** (T.+Ar.); **karınca deresi** (T.) sözcüklerinden meydana gelmiştir.

Sonuç

Türkler islm dinini kabul ettikten sonra, dinin öğretilerini geniş halk kitlelerine öğrenmek/öğretmek maksadıyla kibr-ı kelamı Türkçe’ye çevirmişlerdir. Kur’an belagat bakımından değerı dünden güne retorik bilimciler tarafından örnek olarak gösterilen tarihî/ilahî metin olmak özelliğini taşıtmaktadır. Kur’anda geçen toponimik adlara verilen Türkçe karşılıklar son derece önemlidir. Türk yazı dilinin farklı zamanlarında çevrilmiş tarihî Kur’an çevirilerinde görülen adlandırmalar Türkçe’nin söz varlığı açısından son derece nmeli tanıklardır. Arapça sözcüklere verilen Türkçe karşılıklar Türkçenin ifade gücünü göstermesi açısından da önem teşkil etmektedir. Arapça sözcüklerin eř değerine karşılık gelen adlandırmalar hem Türkçe’nin hem de Kur’anı Türkçeye çevirenlerin ifade gücü ve anlamlandırma başarısın en değerli ispatı olmalıdır.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, Her Yönüyle Dil I, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1982.
- AKSAN, Doğan, “Anadolu Yer Adaları zerine En Yeni Araştırmalar”, Türk Dili Yıllığı Belleten, 1973-1974, Ankara, 1974.
- AKPINAR, Ali, Kur’an oğrafyası (Kur’an’da Yer adları) Ankara, 2002.
- ARAT, Reşit Rahmeti, Edip Ahmed b. Mahmud Ykneki, Atebetü’l Haķayık, İstanbul, 1951
- ARAT, Reşit Rahmeti, Ktadđu Bilig, III İndeks, (Neşre Hazırlayanlar: Kemal ERASLAN Osman Fikri SERTKAYA, Nuri YÜCE), İstanbul, TKAE, 1979.

- ATA, Aysu, T rk e İlk Kur'an Terc mesi, Rylands N shası, Karahanlı T rk esi, Giriş-Metin-Notlar-Dizin, Ankara, TDK, 2004.
- ATALAY, Besim, Divan  L gat-it-T rk Terc mesi I-II-III, 2. Baskı, Ankara, IV, 2.Baskı, (Dizin "İndeks"), Ankara, 1986.
- ATEŐ, S leyman, Kur'an-ı Kerim ve C mle Meali, İstanbul, Yeni Ufuklar NeŐriyat 1975.
- BOROKOV, A. K., Orta Asya'da BulunmuŐ Kur'an Tefsirinin S z Varlığı (XII. - XIII. Y zyıllar), (Rus adan  eviren: USTA, Halil İbrahim, AMANOĞLU Eb lfez), Ankara,TDK, 2002.
- CAFEROĞLU, Ahmet, Eski Uygur T rk esi S zl ğ , İstanbul, TDK, 1968.
- CLAUSON, Sir Gerard, An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth Century Turkish, Oxford , 1972.
-  ANGA, Mahmut, Kur'an-ı Kerim Lugatı, İstanbul, 1999
- DEVELLİOĞLU, Ferit, Osmanlıca-T rk e Ansiklopedik L gat, Ankara, 1991.
- DİYANET İŐLERİ BAŐKANLIĐI, Kur'an-ı Kerim ve A ıklamalı Meali, 2. Baskı, Ankara. 1993.
- KARABACAK, Esra, *An Inter-Linear Translation Of The Qur'an Into Old Anatolian Turkish = Eski Anadolu T rk esi Satır Arası Kur'an Terc mesi: Introduction and Text I*, Sources Of Oriental Languages and Literatures 22, Turkish Sources XX, Harvard University The Department Of Near Eastern Languages and Civilizations. 1994; (Part II: Glossary: Section one, p. 1-384. Section Two, p. 385-786), 1995; (Part III: Facsimilie of the MS Manisa İl Halk Library No. 931, Section one: 1a-224a.1997; (Part III: Facsimilie of the MS Manisa İl Halk Library No. 931, Section two: 224b-451a, 1999.
- K K, Abdullah, Karahanlı T rk esi Satır-Arası Kur'an Terc mesi (TİEM 73, 1v/1-235v/3) 235v/2), Ankara  niversitesi Sosyal Bilimler Enstit s  YayınlanmamıŐ Doktora Tezi, Ankara, 2004.
- K K, Abdullah, "T rk e İlk Doğu ve Batı T rk esi Kur'an  evirilerinde  zel Adlar", T rk Dil Kurumu V/ Uluslar Arası T rk Dili Kurultayı Ankara, 2004.
- K K, Abdullah, "İlk T rk e Kur'an Terc melerinde Metonimli Kullanımlar  zerine" Ankara  niversitesi Dil Tarih Coğrafya Fak ltesi  ađdaŐ T rk Leh eleri ve Edebiyatları B l m ,  ađdaŐ T rkl k Sempozyumu Ankara, 2004.
- K K, Abdullah, "T rk e İlk Kur'an  evirilerinde T rl  'Cennet' ler  zerine", *T rk D nyası Araştırmaları*, 181, Temmuz-Ağustos 2009, s.181-212.
- SAĞOL, G lden, *Old Turkish and Persian Inter-Linear Qur'an Translations II: An Inter-Linear Translation of the Qur'an into Khawarazm Turkish, Introduction, Text, Glossary and Facsimile (Part I: Introduction and Text)*, Harvard, (410 pages), 1993;

(Part II: Glossary) Harvard, 1995, (310 pages); (Part III Facsimile of the MS Sleymaniye Library, Hekimoğlu Ali Paşa No.2 Section One: 1b-300b), Harvard, 1996; (Part III: Facsimile of the MS Sleymaniye Library, Hekimoğlu Ali Paşa No.2 Section Two:301a-587b), Harvard,1999.

TEKİN, Talat, Orhon Yazıtları, TDK, Ankara. 1988.

TEKİN, Talat, Orhon Trkesi Grameri, Ankara: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi, 2000.

TOPALOğLU, Ahmet, Muhammed Bin Hamza, XV/ Yüzyıl Başlarında Yapılmış “Satır Arası Kur’an Tercümesi, I Giriş ve Metin, İstanbul,1976; II, Sözlük, İstanbul, 1978.

TÜRK DİL KURUMU, Türkçe Sözlük, Ankara, 2000.

USTA, Halil İbrahim, “XIII. Yüzyıl Doğu Türkçesiyle Yazılmış Anonim Kur’an Tefsirinin Söz ve Őekil Varlığı.” Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, 1989.

ÜNLÜ, Suat, Karahanlı Türkçesi Satır-Arası Kur’an Tercümesi (TİEM 73, 235v/3-451r/2) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, 2004.

ÜNLÜ, Suat, İlk Türkçe Kur’an Tercmelerinde Uhrevî Yer Adları, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 6/2 Spring 2011, p. 985-1032, TURKEYs